

เมี่ยง

วิสาห์กิจชุมชนบนพื้นฐานความยั่งยืน

ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาส่งการพัฒนาท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ร่วมกับโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

เอกสารศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาส่งการพัฒนาท้องถิ่น อันดับ 4

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ

อาจารย์ไฉฉิต ไชยประสิทธิ์

เมี่ยง วิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานความยั่งยืน

เอกสารศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น อันดับ 4

ISBN: xxx-xxx-xxx-xxx-x

ผู้เขียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ และอาจารย์โฆษิต ไชยประสิทธิ์

พิมพ์ครั้งที่ 1 กรกฎาคม 2562

จำนวนพิมพ์ 1,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
202 ถนนช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์ 0 5388 5555 โทรสาร 0 5388 5556
ร่วมกับโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ออกแบบ/พิมพ์ที่ วนิตาการพิมพ์ 14/2 หมู่ 5 ตำบลสันผีเสื้อ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์ 0 5311 0503-4 โทรสาร 0 5311 0504 ต่อ 15

สารบัญ

คำปรารภ	ของ รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.....	ข
คำนำ	ของ อาจารย์ ดร.ณัฏ บุตชัย รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่	จ
รับผิดชอบการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา		
คำนำ	ของ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น.....	ช

เศรษฐกิจเมืองบ้านพระพุทธบาทสี่รอย	1
กระบวนการผลิตเมือง.....	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
ประวัติศาสตร์เมืองของคนไทย.....	13
สวนเมืองหมู่บ้านพระพุทธบาทสี่รอย	16
สวนเมืองในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ	21
การค้าเมืองในระบบการเกษตรแบบผสมผสาน.....	31
การพัฒนาอย่างยั่งยืนกับสวนเมืองระบบการเกษตรผสมผสาน.....	38
สวนเมืองพระพุทธบาทสี่รอยในอนาคต.....	48
จากสวนเมืองสู่การเกษตรแบบผสมผสาน.....	55
บริบททั่วไปของชุมชน.....	55
บริบทชุมชนบ้านพระพุทธบาทสี่รอย.....	61
ความสำคัญของเมืองในฐานะการเป็นทรัพยากรท้องถิ่น	64
ระบบวนเกษตรกับการสร้างความหลากหลายอย่างยั่งยืน.....	67
ขุนหลวงวิลังคะ เจ้าเมืองระมิงนคร นครรัฐแห่งแรกของเชียงใหม่	77
พระพุทธบาทสี่รอย รอยพระบาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย	83
ภาคผนวก	88
ประโยชน์ของเมือง	

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีพันธกิจ
5 ประการ คือ

1. การผลิตบัณฑิต
2. วิจัย สร้างความรู้และนวัตกรรมให้มี
คุณภาพและได้มาตรฐานสากล
3. ให้บริการทางวิชาการ ถ่ายทอด
เทคโนโลยี น้อมนำแนวพระราชดำริ และทำนุ
บำรุงศิลปะและวัฒนธรรม
4. สร้างเครือข่าย และความร่วมมือกับ
ภาคประชาชน ชุมชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการ
ในการจัดการศึกษา
5. บริหารจัดการมหาวิทยาลัย ให้มี
ความคล่องตัว ยืดหยุ่น โปร่งใส ด้วยหลัก
ธรรมาภิบาลสู่การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา
ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

พันธกิจดังกล่าวแล้ว ได้กำหนดยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏ ระยะเวลา 20 ปี (พ.ศ. 2466-2579) ประกอบด้วย 4 ประเด็นยุทธศาสตร์

1. การพัฒนาท้องถิ่น
2. การผลิตและพัฒนาครู
3. การยกระดับคุณภาพการศึกษา
4. การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ

จากพันธกิจและยุทธศาสตร์ดังกล่าวแล้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงส่งเสริม สนับสนุนให้ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ผลิต เอกสารทางวิชาการสืบสานศาสตร์พระราชา ฉบับที่ 4 เรื่อง เมือง วิสาหกิจ ชุมชนบนพื้นฐานความยั่งยืน

เอกสารทางวิชาการเรื่องนี้ตอบสนองพันธกิจในด้านการวิจัย สร้าง องค์ความรู้และนวัตกรรม ให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ในการพัฒนาผลผลิต ของชุมชนบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้เพราะเศรษฐกิจชุมชนเรื่องเมือง เกิดขึ้นควบคู่กับสังคมล้านนา ไม่น้อยกว่า 1,000 ปี กฎหมายในสมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1839-2101) ได้ ตรากฎหมายเกี่ยวกับเรื่องเมืองไว้หลายฉบับ และเศรษฐกิจเมืองยังควบคู่กับ สังคมล้านนามาจนกระทั่งปัจจุบัน

สวนเมือง นอกจากให้มูลค่า คุณค่าในด้านเศรษฐกิจชุมชนแล้ว สวนเมือง ยังรักษาริบทของสิ่งแวดล้อม เพราะการปลูกเมืองต้องอาศัยร่มเงาของไม้ยืนต้น และไม่ต้องใส่ปุ๋ยเคมี หรือใช้ยากำจัดแมลง ต้นเมืองจึงเป็นการปลูกพืชประเภท “ปลูกพืช 3 อย่าง เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง” ตามแนวพระราชดำริ คือ เพื่อบริโภค เพื่อใช้สอย และเพื่อจัดจำหน่าย ประโยชน์ข้อที่ 4 คืออนุรักษ์ดิน และน้ำ

ในด้านสังคมวัฒนธรรม เมืองเป็นทั้งวัฒนธรรมในคุ้ม หรือวังของเจ้านาย ฝ่ายเหนือ และวัฒนธรรมชาวบ้านมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังราย จนเฝ้า “ไท”

รู้จักปลูกเมือง บริโภคเมือง มาตั้งแต่ก่อนเกิดอาณาจักรสยาม หรือตั้งแต่
ชนเผ่าไท อยู่ทางตอนกลางตอนใต้ของประเทศไทย

นอกจากนี้ หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงประวัติของการผลิตเมือง การพัฒนา
สวนเมืองตามแนวพระราชดำริ ประโยชน์ของเมืองในเชิงตัวยาและสุขภาพ เพื่อ
เป็นพื้นฐานในการสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้เกิดความฉลาดรู้ในการพัฒนา
นวัตกรรมเมืองต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็น
แนวทางในการสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการสืบไป

ขอขอบคุณ โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการสนับสนุนงบประมาณ
ในการศึกษาเรื่อง เมือง

รองศาสตราจารย์ ดร.ประพนธ์ ธรรมไชย
รักษาราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีภาระหน้าที่สำคัญประการหนึ่งตามมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 คือ “ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” ซึ่งเป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่าพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานองค์ความรู้และศาสตร์ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศชาติไว้เป็นจำนวนมาก เป็นที่ยอมรับกันว่าศาสตร์พระราชาเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำพาให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society) สมควรที่คนไทยต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และน้อมนำสู่การปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จึงตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้ และมีนโยบายที่จะร่วมธำรงและรักษาไว้ซึ่งศาสตร์พระราชนี้ให้อยู่คู่กับผืนแผ่นดินไทยตลอดไป ดังนั้น เพื่อเป็นการ

สืบสานพระราชปณิธานและน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จึงได้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ที่อยู่ในการกำกับดูแลของมหาวิทยาลัย คือ “ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” มีผลตั้งแต่วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและขับเคลื่อนการสืบสานศาสตร์พระราชาของมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง

เอกสาร “เชียง วิสาทกิจชุมชนบนพื้นฐานความยั่งยืน” ฉบับนี้เป็นผลงานวิจัยของผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ และ อาจารย์โยเมจิต ไชยประสิทธิ์ ที่ทำการวิจัยเศรษฐกิจเมืองบ้านพระพุทธบาทสี่รอย เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสวนเมืองเข้าสู่การเกษตรแบบผสมผสานบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา จึงเป็นเอกสารวิชาการของศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น อีกฉบับหนึ่งที่มีคุณค่ายิ่ง เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมหาวิทยาลัยที่จะเผยแพร่เรื่องศาสตร์พระราชาในวงกว้าง ขอขอบคุณอาจารย์ทั้งสองท่านที่ได้ช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณค่าเช่นนี้อันจะเกิดประโยชน์ต่อสังคม ท้องถิ่น และประเทศชาติสืบไป

(อาจารย์ ดร.ณันต์ บุญชัย)

รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รับผิดชอบการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น
บนพื้นฐานศาสตร์พระราชา

คำนำ

วัตถุประสงค์หลักในการเขียนหนังสือเรื่อง เมือง วิสาหกิจชุมชนบนพื้นฐานความยั่งยืน เพื่อตอบสนองพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ในเรื่องการวิจัย การสร้างองค์ความรู้ และบริการวิชาการแก่ชุมชน บนพื้นฐานศาสตร์พระราชา และตอบสนองยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาท้องถิ่น สู่ความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

เนื้อหาสาระสำคัญจึงเน้นให้เห็นว่า เมืองมีความสำคัญควบคู่กับชนเผ่าไท และพัฒนาการมาถึงอาณาจักรล้านนา และปัจจุบัน เมืองก็ยังมีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรม

การเน้นให้เห็นพัฒนาการของเมืองอันยาวนาน ย่อมทำให้เกิดความภาคภูมิใจเห็นคุณค่า เกิดความรัก ความหวงแหน ในการพัฒนาต่อไปให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมใหม่ควรเกิดขึ้นบนพื้นฐานเดิมของทรัพยากร และภูมิปัญญาในสังคม มิใช่รับเข้า

มาใหม่ แล้วยกเลิกของเก่า มิฉะนั้นสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปโดยไม่มีรากฐาน
ง่ายต่อการล่มสลาย เพราะไม่มีฐานเฝ้ารองรับ

ดังนั้นเนื้อหา นอกจากเสนอในมิติการพัฒนาการของเมืองแล้ว ยังเสนอ
แนวทางการปรับตัว ประโยชน์ของเมือง เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างนวัตกรรม
เพื่อตอบสนองเศรษฐกิจชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจในหลายๆ มิติที่
แตกต่างกัน

ขอขอบคุณ ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูล มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระ
เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่สนับสนุนงบประมาณ ร่วมกับ
งบประมาณส่วนหนึ่งจากยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ศูนย์ศึกษาศาสตร์
พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ)

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

เศรษฐกิจเมือง บ้านพระพุทธรบาทสี่รอย

.....

ชูสิทธิ์ ชูชาติ

บทนำ

เมือง เป็นพืชยืนต้นที่ปลูกได้เฉพาะพื้นที่สูง ตั้งแต่ระดับ 800-1,300 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ดังนั้นในภาคเหนือของประเทศไทยจึงปลูกเมืองไม่ได้ทุกพื้นที่ การทำสวนเมืองนอกจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์เอื้ออำนวยแล้ว ต้องอาศัยปัจจัยทางสังคมประกอบด้วย ดังนั้นในเขตภูเขาสูงบางแห่งจึงไม่ปลูกเมือง เพราะไม่มีการสืบทอดอาชีพจากบรรพบุรุษ ดังนั้นเมืองจึงเป็น สิ่งของหรือสินค้าที่ผลิตได้เฉพาะพื้นที่ และเฉพาะสภาพสังคมวัฒนธรรม จึงทำให้เมืองเป็นสินค้าที่ต้องแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายในสังคมมานานมาตั้งแต่อดีต

ประชาชนในล้านนาประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง น่าน แพร่ พะเยา แม่ฮ่องสอน รวมทั้งเขตอิทธิพลของวัฒนธรรมล้านนา เช่น ตาก อุตรดิตถ์ (บางอำเภอ) ก็บริโภคเมียง

การบริโภคเมียง ด้วยการอมไว้ในปากแล้วกลืนน้ำเมียง หรือเคี้ยวเมียง หลังอาหาร หรือการต้อนรับแขกในงานพิธีกรรมต่างๆ

ในปัจจุบันประชาชนในภาคเหนือบริโภคน้อยลง คนหนุ่มสาวอายุตั้งแต่ 40 ปีลงมาจะไม่บริโภคเมียง หรืออายุมากกว่านั้นถ้าอาศัยอยู่ในเมือง เป็นข้าราชการ ทำงานบริษัทเอกชน ก็ไม่บริโภคเมียง การบริโภคเมียงจึงมีเฉพาะคนแก่อายุ 50 ปีขึ้นไป บางคนในหมู่บ้านชนบทหรือในงานพิธีกรรม เช่น งานศพ ก็ยังมีการรับแขกด้วยเมียง

เมื่อปริมาณความต้องการเมียงลดลง ก็ทำให้สินค้าเมียงลดลงตามความต้องการของผู้บริโภคด้วย

ชาวสวนเมียงเลิกปลูกเมียง หันมาปลูกกาแฟ หรือพืชเชิงเดี่ยวแทนเมียง และใช้ผลผลิตของพืชเชิงเดี่ยวเป็นตัวนำด้านรายได้ แต่ก็มีความเสี่ยงในด้านการตลาด และโรคพืช (วีระเดช เจริญดี, สัมภาษณ์)

ชาวสวนเมียงบางคนลดพื้นที่ปลูกเมียงลงแล้วปลูกพืชชนิดอื่นผสมผสานมากกว่าเมียง โดยมีเป้าหมายหลักของรายได้จากพืชอื่นๆ ที่ผสมผสาน

นักวิชาการ ภาคราชการ ก็ส่งเสริมให้ปลูกพืชอื่นๆ แทนเมียง และแปรรูปเมียงเป็นนวัตกรรมอื่นๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าและราคา (รายงานการประชุมเกษตรอำเภอประจำเดือนพฤษภาคม, 2551)

ในปี พ.ศ.2550 นักวิจัยได้สำรวจพื้นที่ปลูกเมียงในประเทศไทย ในจังหวัดภาคเหนือ พบว่า มีพื้นที่ประมาณ 41,946 ไร่ ผลิตเมียงได้ 18,622 ตันต่อปี สร้างรายได้เฉลี่ย 229,360,251 บาทต่อปี จังหวัดเชียงใหม่ปลูกเมียงและผลิตเมียงมากที่สุด (สถาบันชาและกาแฟ แห่งมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, ม.ป.ป.)

จากปัญหาในเรื่องความต้องการบริโภคเมียงลดลง จึงทำให้สวนเมียงต้องปรับเปลี่ยนเป็นการปลูกพืชอื่นผสมผสานกับเมียง วิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรม

เกี่ยวกับเมี่ยง แต่การปลูกเมี่ยงในพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านพระพุทธรบาทสีรอย ตำบล สะดวก อำเภอมะรุม จังหวัดเชียงใหม่ ยังคงปลูกเมี่ยงแบบเดิมเป็นพืชหลัก แล้ว ผสมผสานพืชอื่นเป็นพืชรอง เพื่อให้เกิดผลผลิตและรายได้อื่นตลอดปี โดยยึด แนวทางการตลาดแบบ “ผลิตสินค้าเมี่ยงตามความต้องการของผู้บริโภค” และ ให้ “สวนเมี่ยงรักษาระบบนิเวศป่า” ทั้งนี้เพราะการสร้างสวนเมี่ยง ชาวสวนต้อง ช่วยกันดูแลไฟป่า มิให้เกิดการเผาไหม้ลูกกลามาสู่สวนเมี่ยง และต้นเมี่ยง ต้องการต้นไม้ใหญ่เป็นร่มเงาเพื่อป้องกันแสงแดด การพึ่งพิงอิงกันดังกล่าวทำให้ ต้นเมี่ยงอยู่คู่กับป่าและรักษาป่าไว้ได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว จึงมีความต้องการในการศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจ เมี่ยงบ้านพระพุทธรบาทสีรอย ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาประวัติศาสตร์ของการผลิตเมี่ยง จากระบบการผลิตแบบยังชีพสู่การผลิตเพื่อขาย
2. ศึกษาแนวทางการพัฒนาสวนเมี่ยงเข้าสู่การเกษตรแบบผสมผสานบนพื้นฐานศาสตร์พระราชา

วิธีการศึกษา

การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สังเกตพื้นที่ และกิจกรรมในการผลิตเมี่ยง และสอบถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น พ่อค้าเมี่ยง เจ้าของสวนเมี่ยง ลูกจ้าง ประมาณ 15-20 คน นำข้อมูลที่ได้ สอบถามซ้ำๆ หลายคนเพื่อให้เกิดความแม่นยำ ตรวจสอบกับข้อมูลเอกสาร และการสังเกต ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์แล้วสังเคราะห์ เขียนบรรยาย เสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ มีตารางและมีรูปภาพประกอบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

เมี่ยง หมายถึง ใบแก่ของต้นชาอัสสัม ที่นำมานึ่งจนสุกแล้วมัดเป็นกำๆ หมักไว้ เพื่ออมหรือเคี้ยวหลังอาหารหรือยามว่าง

ระบบการผลิตแบบยังชีพ หมายถึง การผลิตเพื่อบริโภคเป็นเป้าหมายหลัก ผลผลิตที่เหลืออาจแลกเปลี่ยนหรือจำหน่าย

ระบบการผลิตเพื่อขาย หมายถึง การผลิตเพื่อนำผลผลิตส่งขายในตลาด เพื่อให้ได้เงินตราและกำไร

การเกษตรแบบผสมผสาน หมายถึง การเกษตรที่ผลิตหลายอย่าง เช่น การปลูกพืชผักหลายๆ ชนิด การประมง การเลี้ยงสัตว์ การเกษตรผสมผสาน เป็นการเกษตรที่ป้องกันความเสี่ยง และทำให้เกิดรายได้ตลอดปี

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เห็นคุณค่าของเมี่ยง ในด้านความมั่นคงของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. การอนุรักษ์พัฒนาสวนเมี่ยง เพื่อเพิ่มมูลค่าและคุณค่า โดยใช้หลักการของศาสตร์พระราชา

ข้อมูลทั่วไปของเมี่ยง

ลักษณะของเมี่ยง

ชื่อทั่วไป

เมี่ยง

ชื่อท้องถิ่น

เมี่ยงดอย (ภาคเหนือ) ชา (ภาคกลาง)

ชื่อวิทยาศาสตร์

Camellia sinensis (L.) Kuntze var.
assamica (J.w. Mast.) Kitam.

Kingdom

Plantae

Division

Magnoliophyta

Class	Magnoliopsida
Order	Theales
Family	Theaceae
Genus	Camallia
Specific epithet	sinensis
Variety	assamica

(สำนักงานความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้, ม.ป.ป.)

เมี่ยงขึ้นตามหุบเขา ใบเล็กยาว ใบมีรสเปรี้ยวอมฝาด ถิ่นที่ปลูกจะปลูกตามป่าดิบเชิงเขาทางภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และน่าน

ราก ชาเป็นพืชที่มีรากแก้วและรากฝอย แต่ไม่มีรากขน ต้นชาที่ได้จากการปักชำจะไม่มีรากแก้ว รากชาจะมีการสะสมของคาร์โบไฮเดรตในรูปของแป้ง การแตกยอดของต้นชาขึ้นอยู่กับอาหารสำรองคาร์โบไฮเดรตในราก

ต้น จะเป็นไม้ขนาดเล็ก สูงได้ถึง 9 เมตร

ใบ จะมีลักษณะเป็นใบเดี่ยว รูปรี หรือรูปรีแกมขอบขนาน ยาว 5-14 เซนติเมตร กว้าง 2-7.5 เซนติเมตร ปลายใบแหลม โคนใบมน ขอบใบจักฟันเลื่อย แผ่นใบเกลี้ยง เป็นมัน

ดอก มีลักษณะเป็นดอกเดี่ยว หรือออกเป็นกระจุกตามซอกใบ ดอกบานเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.5-3.5 เซนติเมตร ก้านดอกยาว 5-10 เซนติเมตร มีใบประดับร่วงง่าย กลีบเลี้ยง 5 กลีบ รูปเกือบกลม สีเขียว ติดทน กลีบดอก 5 กลีบ สีขาว รูปเกือบกลม เกสรเพศผู้จำนวนมาก สีเหลือง ยาว 0.8-1.3 เซนติเมตร รังไข่เหนือวงกลีบ มี 3 ช่อง

ผล แบบผลแห้งแตก รูปกลม ขนาด 1-3 เซนติเมตร เมล็ดสีน้ำตาล เกือบกลม ขนาด 1-1.4 เซนติเมตร (คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2561)

ต้นเมียง

- ต้นเมียงแต่ละต้นนั้นสามารถเก็บผลผลิตได้เฉลี่ยปีละ 4 ครั้ง ดังนี้
เมียงต้นปี	เก็บเดือนมกราคม ใบเมียงจะอ่อน ขายได้ราคาดี
เมียงกลางปี	เก็บเดือนพฤษภาคม ใบเมียงจะสวย และ
เมียงจะออกสู่ตลาดมาก
เมียงส้อย	เก็บเดือนสิงหาคม
เมียงเหมย	เก็บเดือนธันวาคม เป็นเมียงในฤดูหนาว ผลผลิตน้อย

กระบวนการผลิตเมี่ยง

กระบวนการผลิตเมี่ยง แบ่งออกเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การเก็บใบเมี่ยง การเก็บยอดอ่อนเพื่อผลิตชา แต่เก็บใบแก่เพื่อผลิตเมี่ยง การเก็บใบเมี่ยงใช้มือเก็บครั้งใบตอนปลายใบ เพื่อให้โคนใบตอนล่างสามารถสังเคราะห์แสงได้

การเก็บใบเมี่ยง

2. เก็บใบเมี่ยงใส่ตะกร้าหรือถุง แล้วนำมาซึ่งขายแก่เจ้าของสวนเมี่ยง กิโลกรัมละ 14 บาท เวลา 1 วันเก็บได้ประมาณ 30-40 กิโลกรัม เป็นเงิน 420-560 บาท

การเก็บเมี่ยงสดในถ้วย

3. นำเมี่ยงสดไปนึ่งจนสุก นึ่งแต่ละครั้งประมาณ 60 นาที แล้วนำเมี่ยงที่นึ่งแล้วทิ้งไว้ให้เย็น ต่อจากนั้นนำเมี่ยงที่นึ่งแล้วมัดเป็นกำ กำละ 6 ชีด (600 กรัม) บรรจุในโถงหรือ

เมี่ยงที่นึ่งแล้ว

ถุงพลาสติกชนิดหนาอัดให้แน่น แล้วปิดฝาหรือปากถุงให้มิดชิด แล้วใช้วัสดุแข็งๆ เช่น ก้อนหิน วางทับถุงเมียงไว้

อัตราค่าจ้าง มัดเมียงสุกเป็นกำ กำละ 6 ซิต ราคากำละ 1 บาท ในเวลา 1 วัน ผลิตได้ 280-300 กำ (มัด)

4. เมียงที่สุกแล้ว เก็บไว้นานหลายเดือนเพื่อรอการจำหน่าย ดังนั้นจึงมีเมียงออกจำหน่ายตลอดปีเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า

การเก็บเมียงเพื่อรอการจำหน่าย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิตยา วงศ์วีระพันธุ์ (2540) ได้วิจัยเรื่อง ระบบพอเลี้ยงกับการปรับเปลี่ยน กลยุทธ์ในการจัดการแรงงานในชุมชนสวนเมียงของกลุ่มน้ำแม่เลา ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ระบบพอเลี้ยงเป็นกลุ่มบุคคล ที่สำคัญและมีความสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจ และมีบทบาทสำคัญในการ จัดการแรงงานกระบวนการผลิต โดยพบว่ารูปแบบของระบบพอเลี้ยงและการ จัดการความสัมพันธ์ด้านแรงงานได้ 3 รูปแบบ รูปแบบที่หนึ่ง พอเลี้ยงเป็นบุคคล จากภายนอกชุมชน เข้ามาครอบครองพื้นที่สวนเมียง และทำการผลิต โดยมี ลูกน้องเข้ามาช่วย เมื่อเกิดการขาดแคลนแรงงาน และตลาดที่จำกัด จึงให้บุคคล อื่นมาเช่าที่ทำสวนเมียง โดยเก็บค่าเช่าเป็นเงินตอบแทนรายปี รูปแบบที่สอง พอเลี้ยงเป็นเจ้าของสวนขนาดใหญ่ และอาศัยอยู่ในชุมชน ระบบนี้แบ่งได้ 2 ลักษณะคือ พอเลี้ยงรุ่นเก่า และพอเลี้ยงรุ่นใหม่ ภายใต้การขาดแคลนแรงงาน และตลาดที่จำกัด พอค้ารุ่นเก่าจะเปลี่ยนให้ลูกน้องเช่าทำสวนเมียงแทนการผลิต เอง และเก็บค่าเช่าสวนเป็นอัตราครึ่งหนึ่งของผลผลิตที่ได้ ผลผลิตที่เหลือ ลูกน้องสามารถนำไปขายให้พ่อค้ารายอื่นได้ ส่วนพ่อค้ารุ่นใหม่ยังคงผลิตเองและ จ้างแรงงานรับจ้างมาช่วยงานในสวนของตนเอง เช่น การเก็บเมียง การนึ่งและ มัด และการบรรจุเมียงใส่ต่าง ในลักษณะนี้พ่อค้าจะรักษาความสัมพันธ์แบบ อุปถัมภ์ไว้อย่างเข้มข้น รูปแบบที่สาม พอเลี้ยงเป็นเจ้าของสวนขนาดเล็กที่อาศัย อยู่ในชุมชนสวนเมียง โดยมีพื้นที่สวนของตนเอง จะจ้างลูกน้อง หรือผลิตเอง และจะมีบทบาทเป็นพ่อค้ารับซื้อผลผลิตในพื้นที่ใกล้เคียงและนำไปส่งขายที่ตลาด ดังนั้นจากการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของพอเลี้ยงกับลูกน้อง เกิดจากเงื่อนไข บางส่วนจากปัจจัยภายนอก จึงทำให้พอเลี้ยงเจ้าของสวนทั้งขนาดใหญ่และ ขนาดเล็กมีการปรับเปลี่ยนสวนเมียงหลายลักษณะ คือการปรับเปลี่ยนสภาพ สวนเมียง บางพื้นที่ปลูกพืชชนิดอื่นผสมผสานในสวนเมียง ส่วนพอเลี้ยงดั้งเดิม

ที่เป็นบุคคลภายนอกก็ได้ดำเนินธุรกิจด้านอื่นแทนการค้าเมืองโดยการปรับเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป

เฉลิมชนม์ บุญเกียรติสกุล (2550) ได้วิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ ของอาหารธรรมชาติในป่าเมือง: กรณีศึกษาบ้านปางมะโอ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านปางมะโอประกอบอาชีพการทำเหมืองลดลงเนื่องจากขาดแคลนแรงงานเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้พื้นที่ป่าเมืองถูกทิ้งร้างวิถีชีวิตความสัมพันธ์กับป่าเมืองของชาวบ้านและความหลากหลายทางชีวภาพด้านอาหารธรรมชาติในป่าเมืองเปลี่ยนแปลงไป แต่อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงปรับตัวในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในป่าเมือง โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้รู้ โดยเชื่อมโยงกันทั้งบทบาทหน้าที่ ประเพณี วัฒนธรรมการบริโภค ความเชื่อที่สัมพันธ์กับฤดูกาล และระบบความสัมพันธ์ของนิเวศป่าเมือง ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาชาวบ้านกับการอนุรักษ์พืชอาหารธรรมชาติในป่าเมือง ทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ของชาวบ้าน และเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

เนาวรัตน์ ลินพิศาล (2551) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินความยั่งยืนและปัจจัยที่มีผลต่อความยั่งยืนของชุมชนป่าเมืองในภาคเหนือของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ป่าเมืองแต่ละแห่งมีความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่เฉพาะแต่เพียงต้นเมืองและป่าไม้เท่านั้น ยังรวมถึงพืชพันธุ์และสัตว์ต่างๆ โดยพบว่าครัวเรือนที่ผลิตเมืองมีความหลากหลายของรายได้มากกว่า 0.8 และมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 3 แหล่ง และมีเสถียรภาพรายได้ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะรายได้ที่มาจากป่าเมือง ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนได้มากกว่าร้อยละ 70 ของรายได้รวมทั้งหมด โดยรายได้เฉลี่ยของชุมชนป่าแป๋ และปางมะกล้วย สูงกว่าชุมชนแม่กำปอง และขุนลาว ประมาณ 1 เท่าตัว ในส่วนของกรวิเคราะห์ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีผลต่อความยั่งยืนของชุมชนป่าเมือง โดย

ใช้แบบจำลองโลจิสติกหลายทางเลือก พบว่าปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนป่าเมียงมีความยั่งยืนต่อไป ได้แก่ การมีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการพึ่งพาการใช้ประโยชน์จากป่าเมียงต่อรายได้ทั้งหมด การได้รับการส่งเสริมอาชีพจากโครงการหลวงหรือการเข้าเป็นสมาชิกของโครงการหลวง ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้การที่ชุมชนมีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนที่ดีขึ้น เช่น มีการคมนาคมที่สะดวก การบริการด้านสาธารณสุขเข้าไปทั่วถึง มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้าไปอบรมให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ครัวเรือนยังคงคิดที่จะเก็บรักษาสวนเมียงไว้ และลดโอกาสของการคิดขายสวนเมียงลง อันหมายถึง ชุมชนป่าเมียงยังคงได้ใช้ประโยชน์จากป่าเมียงและสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป

เฉลิมขวัญภูมิพล เป็งจันทร์ (2557) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป่าเมียงบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านแม่กำปองได้มีการวางตำแหน่งตนเองให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เพื่อมุ่งเน้นประโยชน์ให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืน แต่ยังคงขาดการให้ความสำคัญกับเมียง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ รวมทั้งป่าเมียงที่มีปัจจัยเกื้อหนุนให้สภาพป่าอุดมสมบูรณ์ ทำให้เป็นหมู่บ้านป่าท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิธีชีวิตการทำเมียงจะทำให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนป่าเมียงจะทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขณะเดียวกันชุมชนแม่กำปองได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยผู้ศึกษาพบว่า ชุมชนป่าเมียงอุดมไปด้วยประวัติศาสตร์ ศิลปะและวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าต่อวิถีชีวิตคนในชุมชน คุณค่าของภูมิปัญญา การอนุรักษ์ด้านความเชื่อ การสร้างและพัฒนาชุมชนให้มีความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในชุมชนป่าเมียง เพื่อให้ชุมชนรักและหวงแหนทรัพยากรทางวัฒนธรรม เมื่อชุมชนมีความพร้อมในด้านการท่องเที่ยวแล้ว เพียงเพิ่มคุณค่าด้านวัฒนธรรมให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของตัวเอง จะทำให้เป็นการสร้างเรื่อง

ราวเพื่อเพิ่มมูลค่าของชุมชนขึ้น และได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและได้อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างยั่งยืน

ปฐวี แสงฉาย (2536) ได้วิจัยเรื่อง ทักษะคติของเกษตรกรผู้ปลูกชา (เมียง) ที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลป่าแป๋ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ชา เป็นพืชที่อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีทัศนคติที่ดีในการอนุรักษ์ป่าไม้ และการปลูกพืชชนิดอื่นร่วมกับสวนชา แต่สำหรับความคิดเห็นในการผลิตเมียง ชาวบ้านคิดว่าการผลิตเมียงทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดลง แต่ก็ไม่ใช่เหตุผลใหญ่ ชาวบ้านคิดว่าที่ทรัพยากรธรรมชาติลดลงเป็นเพราะพวกลักลอบตัดไม้เพื่อขาย และการทำไร่เลื่อนลอยของเกษตรกรชาวเขาเผ่าลีซอ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงต้องการผลิตเมียงต่อไป เนื่องจากการผลิตเมียงมีรายได้ดี ต้นทุนต่ำ และเป็นอาชีพหลักดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ปัญหาในการประกอบอาชีพของเกษตรกรในการผลิตเมียงที่สำคัญคือ ปัญหาเรื่องการตลาด และปัญหาเรื่องวัตถุดิบที่ใช้ทำเชื้อเพลิง เกษตรกรมีความต้องการปลูกพืชชนิดอื่นๆ รวมกับสวนเมียง แต่พบว่ามีปัญหาเรื่องการใช้น้ำในช่วงฤดูแล้ง และความยุ่งยากในการดูแลรักษา จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรต้องการจะประกอบอาชีพผลิตชาเมียงต่อไป

จากผลการวิจัย สรุปได้ว่า เมียงยังคงเป็นพืชเศรษฐกิจในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดรายได้มากกว่าผลผลิตอื่นๆ ยกเว้น บ้านแม่กำปอง ปัญหาของการทำสวนเมียงที่สำคัญคือ การขาดแคลนแรงงานในวัยหนุ่มสาว และความต้องการในการบริโภคเมียงลดน้อยลง

ผลการวิจัยดังกล่าวยังขาดการค้นหาเรื่องราว หรือประวัติศาสตร์การทำเมียงในชุมชนและนอกชุมชนอย่างยาวนาน การป้องกันความเสี่ยงเมื่อความต้องการ (Demand) ลดลง แต่ปริมาณสวนเมียงและการผลิตเมียง (Supply) คงเดิม จะแก้ปัญหาและมีการป้องกันความเสี่ยงอย่างไร การวิจัยเรื่องสวนเมียงพระพุทธรบาทสีร้อย จึงมีวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา และทำให้เรื่องราวของเมียง ซึ่งเป็นเศรษฐกิจและวัฒนธรรมชุมชน (Socio Economic) สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประวัติศาสตร์เมี่ยงของคนไทย

เมี่ยง หรือชา เป็นพืชโบราณที่ควบคู่กับประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มคนไทยที่อพยพมาจากจีน จากหลักฐานการค้นคว้าของนักวิชาการหลายคนพอสรุปได้ดังนี้

สุเทพ สุนทรเภสัช ได้อำการวิจัยเรื่อง เมี่ยง ของ Edward Van Ray ว่า เมี่ยงเป็นไม้ที่มีความเป็นอยู่ควบคู่กับอารยธรรมไทย ตั้งแต่สมัยอยู่ตอนใต้ของจีน (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2513: 19) นอกจากนี้ Sealy (1958: 1-2 อ้างใน สุเทพ สุนทรเภสัช, 2513: 20) กล่าวว่า ของบริโภคอย่างหนึ่ง คือเมี่ยง และได้กล่าวในหนังสือเย็นสือ ชุน ชุย (Yen Tzu ch'un ch'ui) เมื่อประมาณ 500 B.C. ต้นเมี่ยงคือ ต้นชาตระกูลคาเมลเลีย พันธุ์ซีเนนซิส (Sinensia) ประเภทอาสสามิก้า (Assamica) ซึ่งเป็นไม้พันธุ์เดียวกับชา (Sealy, 1958: 119 อ้างใน สุเทพ สุนทรเภสัช, 2513: 21)

ชาวไทยได้อพยพล่วงหน้าก่อนจีนเข้าไปในบริเวณตอนใต้ของกลุ่มแม่น้ำแยงซี แล้วตั้งถิ่นฐานมั่นคงในบริเวณดังกล่าว พร้อมกับมีสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ชาวจีนได้ชามาจากเมี่ยง ทำให้อาจเชื่อได้ว่าชาวไทยเป็นผู้ค้นพบไม้พันธุ์คาเมลเลีย ซีเนนซิส ว่าสามารถบริโภคได้ และรู้จักกรรมวิธีในการเตรียมใบเมี่ยงเป็นพวกแรกๆ (Roy, 1962 อ้างใน สุเทพ สุนทรเภสัช, 2513: 21)

ถ้าทฤษฎีนี้เป็นความจริง เมี่ยงก็เป็นวัฒนธรรมของคนไทยมาตั้งแต่อาศัยอยู่ทางใต้ของจีน แล้วอพยพแยกย้ายถิ่นฐานไปตามลุ่มน้ำสาละวิน ลุ่มน้ำโขง สิบเชื้อสายตั้งหลักแหล่งในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย รัฐฉาน ประเทศเมียนมา เขตสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย คนไทยในเขตภูเขาพื้นที่สูงก็ยังปลูกเมี่ยง และบริโภคเมี่ยงจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นชาเมี่ยง หรือชาอัสสัม ก็เป็นต้นชาชนิดหนึ่งที่ชาวอังกฤษเรียกชื่อนี้ตามแหล่งค้นพบในมณฑลอัสสัม

การบริโภคเมืองของคนไทยได้ปรากฏหลักฐานในหนังสือตำนาน ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ กล่าวไว้ว่า “...ผู้ใดทำการอวาทวิวาหมงคล ย่อมตกแต่ง เมืองหมากและของบริโภคต่างๆ ใส่พานใส่เตียบนับด้วยสิบด้วยร้อยไปประชุม แยก...” (พิชญาดา เจริญจิต, 2560)

นอกจากนี้ในพระราชฐานของพระเจ้าสุโขทัย ก็มีการให้พระสนมกำนัล จัดเลี้ยงด้วย โดยมีการจารึกว่า “...จึงแต่งเมือง หมาก อบและรมด้วยเครื่องหอม ใส่ลงในขัน มีตาข่ายดอกไม้ปกคลุม ครั้นแล้วก็นำขึ้นถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ...” (พิชญาดา เจริญจิต, 2560)

จากการศึกษาของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ และศาสตราจารย์ ดร.ธเนศวร์ เจริญเมือง ได้กล่าวถึง กฎหมายมังรายศาสตร์ ของล้านนา ได้ระบุโทษเป็นค่าปรับไหมไว้ในอัตราที่ค่อนข้างสูงสำหรับการ ลักลอบขโมยตัดต้นไม้เมือง ถ้าเป็นต้นไม้โตเต็มที่พร้อมเก็บใบเมือง คิดราคาต้นละ 52 เงิน คิดค่าปรับเป็น 5 เท่าของค่านั้น (พินดา สงวนเสรีวานิช, 2561)

จากหลักฐานในกฎหมายมังรายศาสตร์แสดงว่า การบริโภคเมืองในสังคม ล้านนาเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณ ควบคู่กับระบบเหมืองฝายที่ได้ระบุไว้ในกฎหมาย ล้านนา และยังคงเหลือเป็นวัฒนธรรมทางการผลิตด้านการเกษตรในปัจจุบัน

ใน พ.ศ.2447 รายงานพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ อธิบดีกรมเพาะปลูก ได้กราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเรื่องต้นเมือง ต้นชา ตามเอกสาร ลงวันที่ 3 พฤษภาคม ร.ศ.122 ว่าตำบลพระบาทสี่รอย มีสวนเมือง และชาวบ้านเก็บเมืองปีละ 4 ถู หรือเก็บตลอดปี (หอจดหมายเหตุ แห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.16.2/92)

หลักฐานการผลิตเมือง และการบริโภคเมืองต่อเนื่องจากอดีตจนถึง ปัจจุบัน ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2546) ได้วิจัยเรื่องพ่อค้าวัวต่าง แล้วสรุปว่า การค้าขาย เมืองหรือการแลกเปลี่ยนสินค้าเมืองกับสิ่งของอย่างอื่น ก่อนพัฒนาการคมนาคม ทางบกในภาคเหนือ ถึง พ.ศ.2520 ใช้วัวต่างในการบรรทุกทุกเมืองและสิ่งของอื่นๆ ในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของและสินค้า แหล่งผลิตเมืองมีอยู่ในเขตภูเขาสูง

เกือบทุกจังหวัดในภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง แพร่ น่าน แหล่งผลิตเมืองที่สำคัญในเชียงใหม่คือ ป่าแป๋ เมืองกาย อำเภอแม่แตง ป่าจิว ป่าป้อง บ้านแม่คำปอง อำเภอดอยสะเก็ด เป็นต้น

ในปัจจุบัน การบริโภคเมี่ยงน้อยลงแต่เมี่ยงก็ยังเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนที่สำคัญ พื้นที่ผลิตเมี่ยงที่ใหญ่ที่สุดในเชียงใหม่คือ ตำบลป่าแป๋ มีเกษตรกรปลูกชาเมี่ยง จำนวน 6,699.75 ไร่ ได้ผลผลิตปีละ 1,822.99 ตัน ตำบลเมืองกาย 2,042 ไร่ ได้ผลผลิตปีละ 200 ตัน (สำนักงานเกษตรอำเภอแม่แตง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่)

เมี่ยงคงไม่สูญหายไปจากสังคมล้านนา ถึงแม้ว่าการบริโภคเมี่ยงแบบเดิมลดลง แต่การค้นพบประโยชน์ของชาเมี่ยงในเชิงตัวยาและสุขภาพ ประกอบกับการสร้างนวัตกรรมผลผลิตเมี่ยง จะทำให้เมี่ยงปรับตัวและอยู่คู่กับสังคมล้านนา เป็นพืชเศรษฐกิจของฐานล่างที่มีนัยต่อไป

สวนเมี่ยงหมู่บ้านพระพุทธรบาทสีร้อย

ภูมิสังคม

พระพุทธรบาทสีร้อย ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลสะलग อำเภอมะริม จังหวัด เชียงใหม่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นเขตป่าเบญจพรรณ ป่าสน และป่าดิบเขา ระดับความสูงตั้งแต่ 800-1200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง บริเวณ หมู่บ้านอยู่ในระดับสูง 900-1000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ระบบนิเวศ ป่าที่สมบูรณ์ทำให้เขียวตลอดปี ในระบบนิเวศป่ารอบๆ หมู่บ้านพระพุทธรบาท สีร้อยเป็นแหล่งเกิดลำห้วยแม่เลาะ ไหลผ่านวัดพระพุทธรบาทสีร้อยและหมู่บ้าน บรรจบกับห้วยแม่เต่ารุ แล้วไหลลงสู่ลำน้ำแมริมที่บ้านหนองก่าย ตำบลสันป่ายาง อำเภอมะแตง

ป่าไม้บ้านพระพุทธรบาทสีร้อย

ป่าไม้เบญจพรรณและป่าสนที่อุดมสมบูรณ์ก่อให้เกิดระบบนิเวศป่าเขตภูเขาที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของไม้ระดับเรือนยอดเด่น ไม้พุ่มระดับกลาง และไม้หนุม ไม้เหนือพื้นดินตระกูลชิงช้า และไม้เลื้อย เช่น กัลยไม้เถาวัลย์ เกิดความหลากหลายของสัตว์นานาชนิด เช่น เสือ หมูป่า เก้ง นก และสัตว์ป่านานาชนิด แต่ในปัจจุบันระบบนิเวศป่าเฉพาะพืชเรือนยอดเด่นยังสมบูรณ์ แต่ไม้พุ่มระดับติดพื้นดินถูกแผ้วถางเพื่อปลูกเมี่ยงไม่ต่ำกว่า 200 ปี นอกจากนี้ยังปลูกกาแฟ และผลไม้เมืองหนาว เช่น พลับ ท้อ แมคาเดเมีย อาโวคาโด ฯลฯ ประมาณปี พ.ศ.2532 หรือประมาณ 30 ปี (พ.ศ.2562) ล่วงมาแล้ว จึงเกิดการเกษตรผสมผสานระหว่างเมี่ยง กาแฟ และไม้ยืนต้น

สวนเกษตรผสมผสาน

เนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่สูง อากาศจึงหนาวในเดือนตุลาคม-มกราคม อุณหภูมิต่ำกว่า 15 องศาเซลเซียส และค่อยอบอุ่นขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ เดือนมีนาคม-พฤษภาคม อากาศเย็นประมาณ 20-28 องศาเซลเซียส และย่างเข้าสู่ฤดูฝนในเดือนมิถุนายน-กันยายน อากาศเย็นและร้อนขึ้น ในวันที่ฝนไม่ตก อุณหภูมิระหว่าง 20-30 องศาเซลเซียส อย่างไรก็ตาม ปลายเดือนมีนาคม-เมษายน อากาศร้อนขึ้นแต่จัด กลางวันอุณหภูมิ 27-32 องศาเซลเซียส มีหมอกควันจากหมู่บ้านใกล้เคียงรบกวนบ้าง แต่ก็มีป่าไม้ช่วยดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และยังมีความร่มเย็นจากป่าไม้และสวนเมืองแบบผสมผสาน ประชาชนในหมู่บ้านพระพุทธบาทสี่รอยเป็นคนไทยอพยพมาจากแขวงสันทพาน หรืออำเภอแม่แตงในปัจจุบัน ไม่น้อยกว่า 200 ปี จากการสอบถามชาวบ้านไม่น้อยกว่า 30 คน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 จนถึงปัจจุบัน สรุปได้ว่า

ชาวบ้านส่วนใหญ่อพยพมาจากบ้านหนองก่าย บ้านสันป่ายาง อำเภอแม่แตง ตัวอย่างเช่น

“ผมเกิดที่หนองก่าย อายุ 4 ปีพ่อพาขึ้นมาอยู่สวนเมืองเพื่อทำสวนเมือง” (โรจน์ นรสิงห์, สัมภาษณ์) หรือเจ้าของสวนเมืองอีกคนหนึ่ง กล่าวว่า

“เกิดที่หนองก่าย แม่เอามาสวนเมือง อายุ 3 ปีย้ายครอบครัวมาอยู่สวนเมือง” (เสกแก้ว กองคำ, สัมภาษณ์) เจ้าของสวนเมือง 14 ไร่อีกคนหนึ่ง กล่าวว่า

“ผมเกิดที่หนองก่าย แล้วขึ้นมาทำสวนเมืองเพราะมีญาติพี่น้องอยู่ที่สวนเมืองมาก่อน” (อานวย แก้ววงศ์, สัมภาษณ์)

เวตติดเตอร์ะหว่างบ้านพระพุทธรบาทสื้อรอยกับหมู่บ้านอื่นๆ

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีหมู่บ้านลัวะ หมู่ที่ 5 บ้านเมืองกะ อันเป็นบ่อเกิดของเรื่องราวขุนหลวงวิลังคะ (ชินกาลมาลีปกรณ์, 2501: 82-83 และชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2553: 31-40) ที่หลงรักและแพ้ศึกพระนางจามเทวี (พ.ศ.1166-1258)

อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ

ทิศใต้ มีหมู่บ้านกะเหรี่ยงแม่กะเปียงและบ้านลัวะห้วยเต่ารุ หมู่ที่ 8 ในเขตหมู่บ้านพระบาทสื้อรอย ยังมีโบราณสถานเก่าแก่คือพระบาทสื้อรอยบนแผ่นหินที่ยังไม่สามารถค้นพบหลักฐานการสร้าง มีตำนานกล่าวถึงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เมื่อครั้งยกทัพไปตีเมืองหางพระองค์ยังเสด็จขึ้นไปนมัสการพระบาทสื้อรอยบนยอดเขาร้างร้าง (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2553: 41-48)

พระพุทธรูปหล่อ

ใน พ.ศ.2447 พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ได้ทรงรายงานเรื่องต้นเมียงต้นชา ลงวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2447 ก็ได้ทรงกล่าวถึงพระบาทสร้อยและป่าเมียง (เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.16.2/92)

ใน พ.ศ.2471 พระราชชายาเจ้าดารารัศมี (พ.ศ.2416-2476) ได้เสด็จนมัสการ และทรงทำร้านรอบๆ พระพุทธรูป

ใน พ.ศ.2472 ครูบาศรีวิชัย (พ.ศ.2481 ได้สร้างวิหารครอบรอบพระพุทธรูป) (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2553: 41-48)

จากภูมิสังคมดังกล่าวแล้ว บ้านพระพุทธรูปสร้อยจึงเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางสังคม มีประวัติของหมู่บ้านอันยาวนานไม่ต่ำกว่า 200 ปี มีทรัพยากรการท่องเที่ยวและมรดกท่องเที่ยวเข้ามาทำบุญ หรือนมัสการพระพุทธรูปสร้อยทุกวัน

แต่ไม่ได้ขยายพื้นที่ท่องเที่ยวถึงระบบนิเวศเกษตรผสมผสานของป่าเมียง ประชาชนก็ยินดีต้อนรับนักท่องเที่ยวเพราะมีผลประโยชน์จากการขายสิ่งของที่ระลึกซึ่งผลิตจาก “สวนเมียง” หรือเก็บหาของป่าในระบบนิเวศป่าที่อุดมสมบูรณ์ รอบๆ หมู่บ้าน

สวนเมียงในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ (Subsistence Economy)

ระบบการผลิตเพื่อยังชีพ หรือระบบการผลิตแบบเลี้ยงตัวเอง (Self Sufficiency Economy) มีวัตถุประสงค์ในการผลิต 3 ประการ คือ 1) ผลิตเพื่อบริโภค 2) ผลิตเพื่อส่งออกและเสียภาษี 3) ผลิตเพื่อขายเฉพาะสินค้าที่หายาก หมู่บ้านอื่นผลิตไม่ได้เพราะทรัพยากรธรรมชาติไม่เกื้อกูล หรือขาดทักษะและความเชี่ยวชาญ

ดังนั้นในระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง จึงมีการแลกเปลี่ยนสินค้าที่หายากระหว่างภูมิภาคในประเทศในที่ราบและภูเขา หรือระหว่างหมู่บ้านในที่ราบด้วยกัน ผลผลิตสำคัญที่กลักรายเป็นสินค้าที่ต้องการแลกเปลี่ยนได้แก่ เกลือ เครื่องมือทำด้วยโลหะ เครื่องใช้โลหะ ยาสูบ เมียง และสิ่งของหรรษาฟุ่มเฟือยสำหรับขุนนางและราชสำนัก

สำหรับคนในชุมชนเมืองซึ่งผลิตอะไรไม่ได้มากนัก ก็ต้องอาศัยการซื้อขาย ดังนั้นการแลกเปลี่ยน การค้าขาย ตลาด จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับสังคมเมือง แต่ในชนบทตลาดมีความจำเป็นน้อยเพราะชาวบ้านในชนบทปลูกข้าวเพื่อบริโภค ปลูกฝ้ายเพื่อทอผ้า หาอาหารจากธรรมชาติบริโภค เครื่องใช้ต่างๆ ผลิตขึ้นเอง (Carl Bock, 1986 และ Holts. Hallett, 1890: 142) การแลกเปลี่ยนยังคงมีเฉพาะผลผลิตหายาก ผลิตเองไม่ได้ ในจำนวนสินค้าหลายๆ ชนิดที่ต้องพึ่งพิง

ใบเมี่ยง

หมู่บ้านอื่น เมี่ยงที่เป็นสินค้าชนิดหนึ่งที่คนในล้านนาต้องการทั้งคนในเมืองและพื้นที่กั้นดาร์ในชนบท ดังนั้นการค้าขายแลกเปลี่ยนเมี่ยงระหว่างคนพื้นราบกับคนพื้นที่สูงจึงเกิดขึ้นทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และการค้าขาย ทั้งนี้เพราะการผลิตเมี่ยงเป็นวัฒนธรรมของล้านนา เช่นเดียวกับคนไทยภาคกลางกินหมาก จนกระทั่งมีสุภาจิตพื้นบ้านสอนว่า “อย่าเอาลูกเป็นมาเลี้ยง อย่าเอาเมี่ยงเป็นมาอม” การอมเมี่ยงหลังอาหาร หรือในการพบปะกันในพิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นวัฒนธรรมของล้านนา

สวนเมี่ยงบ้านพระพุทธรบาทสี่รอย เกิดจากชาวบ้านหนองก่าย ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง อพยพขึ้นมาทำเมี่ยงในเขตภูเขา เมื่อประมาณไม่น้อยกว่า 200 ปีล่วงมาแล้ว ในปี พ.ศ.2447 บ้านพระพุทธรบาทสี่รอยมีการปลูกเมี่ยง และส่งเมี่ยงขายในดินแดนพื้นราบ จากรายงานพระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ เรื่อง

สวนเมี่ยงในปัจจุบัน

ต้นเมี่ยงต้นชา ลงวันที่ 3 พฤษภาคม ร.ศ.122 กราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความว่า “ได้ไปดูสวนเมี่ยงซึ่งอยู่ใกล้ๆ ตำบลพระพุทธบาทสี่รอยที่ซึ่งข้าพเจ้าไปดูนั้นเรียกว่าสวนเมี่ยง เป็นธรรมดาสวนแล้ว ต้องมีการปลูกเพาะ ระวังรักษาอยู่เสมอ แต่ในที่ที่ข้าพระพุทธเจ้าไปดูนั้น หามีผู้หนึ่งผู้ใดระมัดระวังดูแลรักษาไม่ การดูแลที่จะมีก็น้อย แลนานๆ ครั้งหนึ่ง ต้นเมี่ยงเหล่านี้จึงอยู่ในที่เตียน แต่ไม่เป็นระยะ เพราะขึ้นเองทั้งสิ้น” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ม./6.2/92)

นอกจากนี้ รายงานได้กราบบังคมทูลต่อไปเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวเมี่ยง ดังนี้ “ฤดูกาลเก็บเมี่ยง 4 ฤดู”

1. เมี่ยงหัวปี เก็บประมาณเดือนกรกฎาคม
2. เมี่ยงกลาง เก็บประมาณเดือนกันยายน

3. เมียงส้อย เก็บประมาณเดือนพฤศจิกายน
4. เมียงเมย เก็บประมาณเดือนมกราคม (หोजดหมายเหตุแห่งชาติ ร.5 ม.16.2/92)

Edward Van Roy (1965, อ้างใน สุเทพ สุนทรภัสช์, 2512: 27-36) ได้วิจัยเรื่องเมียงที่ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แบ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นวัฏจักรตามฤดูกาลและปี โดยแบ่งเป็น 1 ปีของการทำเมียง มี 4 ฤดูกาลเก็บเกี่ยวตามปฏิทินทางจันทรคติของภาคเหนือ

1. เมียงมุย ใบเมียงจะเจริญเติบโตพอเก็บได้ เมียงมุยเริ่มเก็บในเดือน 3 (มกราคม) ของล้านนา การเก็บเมียงมุยมีระยะสั้นๆ ประมาณ 2 สัปดาห์
2. เมียงห้วยปี จะเริ่มเก็บเดือนที่หก (มีนาคม) ใบเมียงจะงอกงามมากพอที่จะเก็บได้ครั้งที่สอง ชาวสวนเมียงจะเก็บเมียงห้วยปีไปจนถึงเดือนที่ 7 (เมษายน) แล้วหยุดพัก 1 เดือน

เมียงห้วยปี เก็บในเดือน 7 ของล้านนา หรือตรงกับเดือนเมษายน

3. เมี่ยงกลางปี เริ่มเก็บเดือน 9 (มิถุนายน) เริ่มเข้าสู่ฤดูฝน ต้นเมี่ยงเจริญงอกงาม ต้นเมี่ยงแตกใบมากขึ้น

4. เมี่ยงชอย (ส้อย) เป็นระยะเวลาที่ต้นเมี่ยงผ่านฤดูฝน เมี่ยงเจริญงอกงาม การเก็บเมี่ยงชอยเริ่มในปลายเดือนที่ 10 (กรกฎาคม) จนถึงสิ้นปี (Edward Van Roy, อ้างใน สุเทพ สุนทรเภสัช, 2512: 33)

ปริมาณการผลิตเมี่ยงประจำปีโดยประมาณดังนี้ เมี่ยงมุย 10% และเมี่ยงชอย 27% เมี่ยงมุยดีที่สุดทั้งคุณภาพและราคา (Edward Van Roy อ้างใน สุเทพ สุนทรเภสัช, 2512: 33)

การเก็บเมี่ยงอธิบายด้วยปฏิทินสากลได้ตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 การเก็บเมี่ยงของตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

เดือนสากล	เดือนภาคเหนือ	ฤดูเมี่ยง	หมายเหตุ
ตุลาคม	1	พักต้นเมี่ยง	
พฤศจิกายน	2	พักต้นเมี่ยง	
ธันวาคม	3	เมี่ยงมุย	
มกราคม	4	พักต้นเมี่ยง	
กุมภาพันธ์	5	พักต้นเมี่ยง	
มีนาคม	6	เมี่ยงหัวปี	
เมษายน	7	เมี่ยงหัวปี	
พฤษภาคม	8	พักต้นเมี่ยง	
มิถุนายน	9	เมี่ยงกลางปี	
กรกฎาคม	10	เมี่ยงกลางปี, พักต้นเมี่ยง	
สิงหาคม	11	เมี่ยงชอย	
กันยายน	12	เมี่ยงชอย	

ที่มา: Edward Van Roy อ้างใน สุเทพ สุนทรเภสัช, 2512

สำหรับการเก็บเมืองในหมู่บ้านพระพุทธรบาทสี่รอย ก่อน พ.ศ.2530 ซึ่งยังไม่ได้แปรสภาพสวนเมืองเป็นสวนเมืองการเกษตรแบบผสมผสาน แสดงการเก็บเมืองได้ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงการเก็บเมืองในสวนเมืองบ้านพระพุทธรบาทสี่รอย

เดือนสากล	เดือนภาคเหนือ	ฤดูเมือง	หมายเหตุ
ตุลาคม	1	พักต้นเมือง	ปลายเดือน มีนาคม เริ่มเก็บ เมืองหัวปี
พฤศจิกายน	2	พักต้นเมือง	
ธันวาคม	3	เมืองเหมย (มุย)	
มกราคม	4	พักต้นเมือง	
กุมภาพันธ์	5	พักต้นเมือง	
มีนาคม	6	เริ่มเก็บเมืองหัวปี	
เมษายน	7	เมืองหัวปี	
พฤษภาคม	8	พักครึ่งเดือน	
มิถุนายน	9	เมืองกลางปี	
กรกฎาคม	10	เมืองกลางปี	
สิงหาคม	11	เมืองซอย	
กันยายน	12	เมืองซอย	

ที่มา: สรุปจากการสัมภาษณ์ 6 เจ้าของสวนเมือง คำป็น แก้ววงศ์, คำป็น ศรีวิไชย, สมาน กิตติกร และชาวสวนเมืองอื่นๆ จำนวน 12 คน

จากตารางที่ 2 สรุปได้ว่าการทำเมืองในหมู่บ้านพระพุทธรบาทสี่รอย ได้แบ่งการเก็บเมืองออกเป็น 4 ประเภท เช่นเดียวกัน

1. เมี่ยงมุย (เหมย) เริ่มเก็บเดือนธันวาคม
2. เมี่ยงหัวปี เก็บในเดือนเมษายน-พฤษภาคม
3. เมี่ยงกลางปี เก็บในเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม-สิงหาคม
4. เมี่ยงซอย เก็บในเดือนกันยายน-พฤศจิกายน

สำหรับปริมาณเมี่ยงเก็บได้มากที่สุดคือเมี่ยงกลางปี เก็บได้น้อยที่สุดคือเมี่ยงเหมย (คำป็น แก้ววงศ์ และกลุ่มเกษตรกรเมี่ยงพระพุทธรบาทสี่รอย, สัมภาษณ์)

ในระบบการผลิตเพื่อยังชีพ การแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลผลิตในชุมชนยังคงมีความจำเป็น เพราะสิ่งของหรือผลผลิตบางอย่างชุมชนผลิตเองไม่ได้ ต้องพึ่งพิงหมู่บ้านอื่น ในการแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าท่ามกลางการขาดแคลน การคมนาคม การตลาด และการสื่อสาร การติดต่อระหว่างหมู่บ้านบนภูเขา กับพื้นราบจึงต้องอาศัยการเดิน หาบคอน วัวต่าง ม้าต่าง แพไม้ไผ่ หรือเรือ (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2546)

ม้าต่าง

ก่อน พ.ศ.2512 ยังไม่มีถนนดินลูกรังเข้าสู่หมู่บ้านพระพุทธรบาทสีร้อย ชาวบ้านหนองก่าย ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเข้ามาทำสวนเมี่ยงในเขตป่าบนภูเขาบริเวณวัดพระพุทธรบาทสีร้อยมากกว่าชาวบ้านหมู่บ้านอื่นๆ ต้องเดินเท้าเป็นเวลา 1 วันเพื่อติดต่อกับตลาดในอำเภอ

นายโรจน์ นรสิงห์ และนางเสาว์แก้ว กองคำ (สัมภาษณ์) เล่าเรื่องเบื้องหลังการขึ้นมาอยู่ที่สวนเมี่ยงเช่นเดียวกับชาวบ้านคนอื่นๆ ว่า การขึ้นมาสวนเมี่ยงติดตามพ่อแม่ขึ้นมาตั้งแต่อายุ 4 ขวบ ต้องเดินทางขึ้นดอยเป็นเวลา 1 วัน

ถนนสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2513 การขนส่งเมี่ยงต้องใช้การเดินทางวัวต่างบรรทุกสิ่งของและเมี่ยง หลังจากเริ่มมีถนนดินลูกรังก็ใช้เกวียนเป็นพาหนะบรรทุกของควบคู่กับวัวต่าง แล้วจึงใช้รถยนต์แทนวัวต่างและเกวียน

วัวต่าง

จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาวสวนเมือง 15 คน สรุปเกี่ยวกับการขนส่งเมือง ได้ดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ระบบการขนส่งเมืองพระพุทธรบาทสี่รอย

ระยะเวลา	พาหนะ	สภาพเส้นทาง
200 กว่าปี - พ.ศ.2512	เดินเท้า/วัวต่าง	ทางเดินเท้า
พ.ศ.2513 - 2515	เกวียน	ถนนดินลูกลัง
พ.ศ.2515 - 2544	รถยนต์	ถนนดินลูกลัง
พ.ศ.2544 - ปัจจุบัน	รถยนต์	ถนนลาดยาง

ที่มา: สัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านสมาน กิติกร และอดีตกำนันวิระเดช และชาวบ้านประมาณ 15 คน

นางสาวแก้ว กองคำ และนายคำป็น แก้ววงศ์ (สัมภาษณ์) ได้อธิบาย ราคาเมืองใน พ.ศ.2508 ว่า 1 กำ ราคา 50 สตางค์ 1 กำ หนัก 600 กรัม ปัจจุบัน พ.ศ.2562 ราคาขายให้พ่อค้าที่หมู่บ้านพระพุทธรบาท สี่รอย กำละ 13 บาท พ่อค้าคนกลางนำไปขาย ที่จังหวัดตาก ลำพูน กำละ 19 บาท (สมาน กิติกร, พ่อค้ารับซื้อเมือง, สัมภาษณ์) ราคา เมืองในตลาดต้นลำไย กำละ 24 บาท

ปี พ.ศ.2508 เมืองราคากำละ 50 สตางค์ 1 วันเก็บเมืองได้ 50 กำ รายได้ วันละ 25 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่สูงพอสมควร ทั้งนี้เพราะอัตราค่าจ้างแรงงานกรรมกรปี พ.ศ. 2505-2508 วันละ 15-25 บาท หรือ 15-20 บาท เท่านั้น

กำเมือง

ก่อนสร้างถนนดินลูกรังปี พ.ศ.2513 ตลาดเมืองของบ้านพระบาทสี่รอย ใช้การบรรทุกวัวต่างและเกวียนไปจำหน่ายที่ตลาดเหมืองผั่ว อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ พ่อค้าคนกลางก็จะรับซื้อส่งไปจำหน่ายยังอำเภออื่นๆ หรือต่างจังหวัด

การใช้วัวต่างบรรทุกเมืองจากภูเขาลงสู่ตลาดก่อนการพัฒนาคมนาคม เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ ที่คล้ายคลึงกัน เช่น การทำสวนเมืองบ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ก่อน พ.ศ.2520 ก็ใช้วัวต่างบรรทุกเมืองจากบ้านแม่กำปองมายังบ้านป่าป๋อง ป่าจั่ว อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ในเขตบ้านป่าแป๋ ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ที่ปลูกเมืองมากที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ ก่อน พ.ศ.2520 ก็ใช้วัวต่างในการลำเลียงเมืองส่งมาขายที่ตลาดอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ กระบวนการค้าขายเมืองของตำบลป่าแป๋มีความต่อเนื่องกับพ่อค้าข้าวเปลือกในอำเภอยาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พ่อค้าข้าวเปลือกในอำเภอยาง ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ เมื่อเสร็จการเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็นำข้าวเปลือกหรือข้าวสารบรรทุกวัวต่างมาแลกเปลี่ยนหรือขายให้ผู้ผลิตเมืองในเขตภูเขาซึ่งทำนาไม่ได้ จึงเกิดการแลกเปลี่ยนและซื้อขายระหว่างข้าว (จากอำเภอยาง) และเมือง (จากตำบลป่าแป๋) พ่อค้าวัวต่างเมืองยางเมื่อแลกเปลี่ยนหรือขายข้าวแล้วก็จะซื้อเมืองบรรทุกวัวต่างส่งไปขายต่อในตลาดเชียงใหม่ เมื่อขายเมืองหมดก็จะซื้อปลาเค็ม เกลือ น้ำมันก๊าด เทียนไข ฯลฯ กลับเข้ามาขายต่อที่ป่าแป๋และเมืองยางต่อไป (สุทธิ์ ชูชาติ, 2546) กระบวนการค้าวัวต่างเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าสิ้นสุดลงเมื่อถนนดินลูกรังจากบ้านแม่มาลัย ผ่านป่าแป๋ เข้าสู่อำเภอยางระหว่าง พ.ศ.2520-2523

การค้าเมียงในระบบการเกษตร

แบบผสมผสาน

การค้าขายเมียงในระบบการเกษตรแบบผสมผสานหลัง พ.ศ.2530 จัดเป็นการค้าขายเมียงในระบบการผลิตเพื่อการตลาดหรือระบบการผลิตเพื่อขาย แต่อย่างไรก็ตาม ในระบบการผลิตแบบยังชีพ เมียงก็เป็นผลผลิตหายาก เกิดขึ้นเฉพาะหมู่บ้าน ผลิตเพื่อการแลกเปลี่ยนมาตั้งแต่โบราณ เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคในสังคมล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ในระบบการผลิตเพื่อขายโดยใช้การเกษตรแบบผสมผสาน การขนส่งเมียงใช้รถยนต์แทนวัวต่างและเกวียนเพราะได้เริ่มพัฒนาถนนดินลูกรังตั้งแต่ พ.ศ.2512

สาเหตุของการผลิตเมียงจากสวนป่าสู่เกษตรแบบผสมผสานเกิดจากสาเหตุหลักสำคัญ 2 ประการคือ

1. อุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการบริโภคเมียงลดลง แต่อุปทาน (Supply) หรือปริมาณเมียงที่จัดจำหน่ายในตลาดเท่าเดิมตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 ภาคเหนือทั้งในเมืองและชนบทมีระบบการขนส่ง การสื่อสาร สื่อมวลชน ขยายตัวจากเมืองออกสู่ชนบทมากขึ้น วัฒนธรรมส่วนกลางจากสื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์และการขนส่งที่สะดวกรวดเร็วทำให้การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมากยิ่งขึ้น วัฒนธรรมส่วนกลางมีอิทธิพลต่อชาวบ้านทำให้ชาวบ้านโดยเฉพาะรุ่นหนุ่มสาวเลิกบริโภคเมียง แต่ปริมาณเมียงในตลาดยังคงเดิมจึงทำให้เมียงราคาตก ชาวสวนเมียงจึงลดการทำเมียงและปลูกพืชอย่างอื่นทดแทน ทั้งนี้เพราะหลัง พ.ศ.2530 ได้เกิดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการหลวง และภาคราชการส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นๆ เช่น กาแฟ พลับ ท้อ อาโวคาโด หรือ พืชผักอื่นๆ ในเขตพื้นที่สูง ชาวบ้านบางคนจึงเลิกทำสวนเมียง และปลูกพืชอย่างอื่นทดแทน

2. ระบบการเกษตรแบบผสมผสานการผลิตพืชเชิงเดี่ยวทำให้เกษตรกรเป็นจำนวนมากขาดทุนเพราะต้นทุนแปรผัน ส่วนมากใช้ในการซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ ยาปราบศัตรูพืช ฯลฯ เพราะการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมีความเสี่ยงต่อระบบการตลาดและโรคพืช

หลังจากปี พ.ศ.2530 ได้เกิดโครงการหลวงในจังหวัดเชียงใหม่ที่สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง (พ.ศ.2512) สถานีเกษตรหลวงแม่หอด (พ.ศ.2517) ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ (พ.ศ.2528) รวมศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในจังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ.2530 ทั้งหมด 23 โครงการหลวง (ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2553: 8-9) นอกจากนี้ยังมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ส่งเสริมช่วยเหลือให้เกษตรกรในเขตพื้นที่รับผิดชอบของโครงการหลวงปลูกพืชผักเมืองหนาว แทนฝิ่น เช่น ท้อ พลับ สาลี่ เสาวรส อาโวคาโด ผักกาดหอมท้อ แดงกวาญี่ปุ่น พริกหวาน ไม้ดอก พืชสมุนไพรและพืชผักอื่นๆ นอกจากนี้ยังเผยแพร่วิทยากรความรู้ใหม่ๆ ในการขยายพันธุ์ เช่น การต่อยอด เสียบกิ่ง การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ รวมทั้งการแปรรูป

อย่างไรก็ตาม บ้านพระพุทธรบาทสีร้อยไม่ได้อยู่ในพื้นที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง จึงไม่ได้รับการพัฒนาโดยตรง แต่ชาวบ้านก็รับรู้ถึงเรื่องราวของโครงการหลวงและโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จากการประสบด้วยตนเอง หรือการบอกเล่าจากบุคคลอื่น จุดเปลี่ยนจากสวนเมี่ยงเชิงเดี่ยวเป็นการเกษตรแบบผสมผสานโดยการลดต้นเมี่ยงน้อยลงแล้วปลูกพืชชนิดอื่นๆทดแทน หรือให้เป็นร่มเงาของเมี่ยง เกิดจากการพัฒนาของภาคเอกชนคือ มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2517 โดยมีพระธรรมดิลก (จันทร์ กุสโล) เป็นประธานกรรมการก่อตั้งเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาเอกชนที่ยากจน มุ่งเน้นให้ชาวชนบทในพื้นที่เป้าหมายสามารถพัฒนาตนเองพึ่งพาตนเองได้ ในหน่วยงานของมูลนิธิมีหน่วยงานเกษตรพัฒนา มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกษตรกรในพื้นที่เป้าหมาย

มีความรู้ความสามารถทางการผลิตและการจัดการผลิต งานด้านเกษตรกรรม ทั้งในระบบการเกษตรเชิงอนุรักษ์และการเกษตรแผนใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วัดป่าตาราภิรมย์กับมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท, ม.ป.ป.)

มูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทได้นำแนวคิดการเกษตรแบบผสมผสานเข้ามาเสนอทางเลือกให้ชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเห็นว่าเมืองมีปริมาณการบริโภคลดลง จำเป็นต้องลดจำนวนของต้นเมืองแล้วปลูกพืชอื่นทดแทน ชาวบ้านพระพุทธรบาท สี่ร้อยจึงเข้าร่วมโครงการใน พ.ศ.2532 ได้เดินทางไปศึกษาดูงานในโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่แม่จอนหลวง ตำบล แม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และสถานที่อื่นๆ หลายครั้ง ชาวบ้าน ได้เรียนรู้การติดตาม เสียบยอด โดยใช้ต้นไม้พื้นเมืองเป็นต้นตอ เช่น เสียบยอด ท้อพันธุ์ใหม่กับต้นตอท้อพื้นเมือง เป็นต้น

เมื่อได้ศึกษาดูงาน ทดลองปฏิบัติ ชาวบ้านหลายคนจึงได้พัฒนาปรับเปลี่ยน ส่วนของตนเองให้เป็นสวนเมือง การเกษตรแบบผสมผสานได้ผลดีและกระทำ ติดต่อมาจนถึงปัจจุบัน (คำปัน แก้ววงศ์, สัมภาษณ์)

จากการสำรวจสวนเมืองเกษตรแบบผสมผสานของนายคำปัน แก้ววงศ์ ใน พ.ศ.2560-2562 อย่างต่อเนื่อง ผู้ศึกษาพบว่า ในพื้นที่ 17 ไร่ มีพืชยืนต้น 27 ชนิด พืชล้มลุก 26 ชนิด รวม 53 ชนิด พืชยืนต้นที่สำคัญเรียงตามลำดับการ สร้างรายได้จากสูงสุดไประดับรองลงมา ได้แก่ เมือง พลับ บัวย มะแขว่น กาแฟ ส้ม ไหน เป็นต้น พืชล้มลุก ได้แก่ เสาวรส ผักต่างๆ นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำในอ่างเก็บน้ำ การปลูกพืชแบบผสมผสานดังกล่าวแล้วก่อให้เกิด ผลผลิตและรายได้ตลอดปี ตามตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงผลผลิตจากพืชในระบบการเกษตรแบบผสมผสาน

อันดับ	เดือน	ผลผลิต (รายได้หลัก)	หมายเหตุ
1	มกราคม	มะเขว่น ส้ม	
2	กุมภาพันธ์	ผัก	
3	มีนาคม	ผัก บัวย เมือง	เริ่มเก็บปลายเดือนมีนาคม
4	เมษายน	เมือง บัวย	
5	พฤษภาคม	เมือง ไหน บัวย	
6	มิถุนายน	เมือง	
7	กรกฎาคม	เมือง พลั	
8	สิงหาคม	เมือง พลั	
9	กันยายน	เมือง	
10	ตุลาคม	เมือง	
11	พฤศจิกายน	เมือง กาแฟ ส้ม มะเขว่น	
12	ธันวาคม	เมือง ส้ม กาแฟ มะเขว่น	

เสาว์แก้ว กองคำ (สัมภาษณ์) เกษตรกรสวนเมืองกล่าวว่า “มีสวนเมืองผสมผสาน 20 ไร่ ปลูกพืชหลายชนิด ได้ผลผลิตจากเมืองปีละ 10,000 กำ (มัด) ขายให้พ่อค้าในหมู่บ้านมัดละ 13 บาท หนึ่งปีมีรายได้ 130,000 บาท ถ้าทำสวนเมืองไม่ต้องลงทุนเรื่องยาปราบศัตรูพืช บุย ไม่ต้องรดน้ำ ลงทุนเฉพาะค่าแรงตนเองในการเก็บเมืองหรือจ้างคนอื่นเก็บ ค่าจ้างเก็บเมืองก้วยละ 180 บาท 1 วัน เก็บได้ 5 ก้วย หนึ่งก้วยเท่ากับ 180 มัด ค่าจ้างก้วยละ 80 บาท เก็บเมืองได้ 5 ก้วย รายได้วันละ 400 บาท” (กัลยา มาสม, สัมภาษณ์)

เมื่อนำเมี่ยงสดมานึ่ง ต้องจ้ำงมัดเมี่ยงที่นึ่งแล้วเป็นกำๆ อีก กำละประมาณ 600 กรัม ได้ค่าจ้ำงกำ (มัด) ละ 1 บาท รายได้จากการมัดเมี่ยงแต่ละวันตั้งแต่ 400-500 บาท (สมาน กิติกร, สัมภาษณ์)

สวนเมี่ยงแบบผสมผสานตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไปเจ้าของสวนขายเมี่ยงนึ่งสุกแล้ว ถ้ามัดละ 13 บาท ก็ได้รายได้ยังไม่หักค่าแรงงานรับจ้ำงและแรงงานตัวเองประมาณปีละ 130,000 บาท ถ้าเมี่ยงราคาสูงกำละ 14 บาท ก็ได้รายได้ปีละ 140,000 บาท ทั้งนี้ ไม่รวมผลผลิตจากการเกษตรผสมผสานอื่นๆ

โรจน์ นรสิงห์ (สัมภาษณ์) เคยปลูกกาแฟ 2 ไร่ แต่พื้นที่ 2 ไร่เท่ากันรายได้เมี่ยงดีกว่ากาแฟ เพราะไม่ต้องลงทุนดูแลและมีโรคมากเหมือนกาแฟ 1 ไร่ เก็บได้ปีละ 5 ครั้ง ได้เงินปีละ 22,500 บาทต่อไร่ต่อปี กาแฟ 1 ไร่ปลูกได้ 400 ต้น ขายได้ปีละ 1 ครั้ง ได้เงินเพียงปีละ 2,000-3,000 บาทต่อไร่ ถ้าการรับซื้อกาแฟต่ำกว่ากิโกรัมละ 8 บาท ขาดทุน

คำป็น ศรีวิไชย (สัมภาษณ์) ยอดเมี่ยงหรือใบชา 1 ไร่ เก็บยอดเมี่ยงทำใบชาได้ปีละ 5 ครั้ง ครั้งละ 30 กิโลกรัม กิโลกรัมละ 40 บาท ในเวลา 1 ปี

ยอดเมี่ยงใช้ผลิตใบชา

มีรายได้ต่อไร่เพียง 6,000 บาทเท่านั้น รายได้จากการขายยอดเมืองหรือชาได้น้อยกว่าการขายเมือง กรรมวิธียุ่งยากและระบบการตลาดในหมู่บ้านเมืองดีกว่า เพราะมีพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านเป็นผู้รับซื้อรายใหญ่

สำหรับผลผลิตจากพืชในสวนเกษตรแบบผสมผสานของชาวบ้านพระพุทธรบาทสีร้อย (สุทธิวิทย์ ตรีสุวรรณ เกษตรตำบลสะลง, สัมภาษณ์) สรุปว่า เมืองสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน ทั้งเจ้าของสวนเมืองและแรงงานรับจ้างดีกว่าพืชผลอื่นๆ ทั้งหมด รองลงมาคือ บัวย เพราะแปรรูปเป็นบัวยดองเค็มได้ง่าย ตลาดบัวยก็ส่งขายในเขตอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระพุทธรบาทสีร้อย เพราะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวทุกวัน

บัวย 1 ไร่ ได้ผลผลิตปีละ 20,000 บาท หรือมากกว่านั้น การปลูกก็ไม่ต้องใส่ปุ๋ย และใช้ยาปราบศัตรูพืช เช่นเดียวกับเมือง (เสาวแก้ว ทองคำ, สัมภาษณ์) แต่ตลาดบัวยค่อนข้างน้อยกว่าเมือง และขาดพ่อค้าคนกลาง พืชที่

ต้นบัวย

ทำรายได้ดีอีกอย่างหนึ่งคือ พลับ จัดจำหน่ายได้ปีละครั้งเดียว เดือนสิงหาคม แปรรูปไม่ได้ ปริมาณในตลาดจากหมู่บ้านอื่นในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียงมีมาก ดังนั้นการปลูกพลับจึงมีปัญหาด้านการตลาดกับคู่แข่ง และขาดพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน

สำหรับพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน คือ ผู้ใหญ่บ้าน สมาน กิติกร อาชีพเจ้าของสวนเมี่ยง และพ่อค้าเมี่ยง ก่อนเข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 พระพุทธบาทสี่รอย ผู้ใหญ่สมาน กิติกร อธิบายให้ฟังว่า

“รับซื้อเมี่ยงจากชาวบ้าน 1 กำ (600 กรัม) ราคา 13-14 บาท แล้วนึ่งขาย กำละ (600 กรัม) 19 บาท ในเวลา 1 เดือนขายส่งเมี่ยงประมาณ 6,000 กิโลกรัม ขายส่งทุกเดือน ดังนั้น 1 ปี ขายส่งเมี่ยง 12 เดือน ประมาณ 72,000 กิโลกรัม” (สมาน กิติกร, สัมภาษณ์)

ถ้าวิเคราะห์จากตัวเลข 1 เดือนขายส่งเมี่ยงนึ่งแล้ว 6,000 กิโลกรัม 1 กำหนัก 600 กรัม คิดเป็นเมี่ยงเดือนละ 10,000 กำ (มัด) ปีละ 120,000 กำ (มัด) รับซื้อกำละ 14 บาท เป็นเงินเดือนละ 140,000 บาท ปีละ 1,680,000 บาท ราคาขายส่ง กำละ 19 บาท ขายได้เดือนละ 190,000 บาท ปีละ 2,280,000 บาท ได้กำไรขั้นต้นยังไม่หักต้นทุนปีละ 600,000 บาท หักต้นทุน เช่น ค่าน้ำมัน ค่าจ้างแรงงาน กว๊ย ถูพลาสติก แต่ยังไม่หักค่าเสื่อมทุนคิดร้อยละ 30 (180,000 บาท) จึงได้กำไรปีละ 420,000 บาท หรือเฉลี่ยเดือนละ 35,000 บาท นี่คือนำรายได้จากธุรกิจเมี่ยงอย่างเดียว

นอกจากรายได้เมี่ยงในแต่ละปีแล้ว พ่อค้าขายส่งรายนี้ยังเป็นเจ้าของสวนเกษตรแบบผสมผสาน เป็นพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน ผลิตบ๊วยของตนเองและรับซื้อบ๊วยจากเกษตรกรในหมู่บ้าน

การผลิตเมี่ยงในหมู่บ้านพระพุทธบาทสี่รอย ได้กระจายรายได้ให้เกษตรกรและพ่อค้าเมี่ยงทั้งหมู่บ้านลดหลั่นกันลงไป อย่างไรก็ตาม การผลิตเมี่ยงได้ปีละ 72 ตัน นับว่าเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับตำบลเมืองก้าย ผลิตได้ปีละ 200 ตัน และตำบลที่ผลิตเมี่ยงรายใหญ่ที่สุดคือ ตำบลป่าแป๋ ผลิตได้ปีละ

1,822.99 ตัน มีเกษตรกรปลูกชาเมียงจำนวน 6,699.75 ไร่ (เอกสารเกษตร
อำเภอแม่แตง, 2561) ถ้าคิดรายได้ปีละ 6,333,333 บาท หักค่าต้นทุนร้อยละ
30 เหลือเงินรายได้ 4,333,333 บาท

นี่คือเศรษฐกิจชาวบ้านที่เกิดจากธุรกิจเมียงอย่างเดียว ดังนั้นเศรษฐกิจ
เมียงในระบบการเกษตรแบบผสมผสานจึงเป็นทางเลือกหนึ่งของชาวบ้าน
บนพื้นฐานเศรษฐกิจวัฒนธรรมของสังคมที่แตกต่างจากเศรษฐกิจวัฒนธรรมของ
คนในเมือง เศรษฐกิจเมียงจึงเป็นเศรษฐกิจชุมชน และนำชุมชนสู่ความเข้มแข็ง

การพัฒนาอย่างยั่งยืนกับสวนเมียง

ระบบการเกษตรผสมผสาน

เมียง อาจเป็นสินค้าที่ล้าหลังไม่ทันสมัย หน่วยงานของรัฐและภาคเอกชน
หลายหน่วยงานจึงให้ชาวบ้านลดการผลิตเมียงเพื่อปรับรูปแบบโบราณ แล้วสร้าง
นวัตกรรมใหม่ในผลผลิตเมียงให้เกิดขึ้นในรูปแบบของสินค้าใหม่ๆ เพื่อสร้าง
มูลค่าเพิ่มหรือลดการปลูกเมียงแล้วปลูกพืชอื่นๆ ทดแทน หรือเลิกปลูกเมียง
แล้วปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างอื่น

จากการศึกษาวิเคราะห์สังคมการผลิตเมียงของชาวบ้านพระพุทธรบาท
สี่รอยติดต่อกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 ได้ค้นพบแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อหลุดพ้น
ทุกข์ของชาวบ้านด้วยตัวชาวบ้านเองเป็นหลัก แต่มีองค์กรภายนอกมาร่วมให้
แนวคิด ความรู้ การศึกษาดูงาน แต่การตัดสินใจเป็นของชาวบ้าน

จากบทสรุปจึงค้นพบว่า ชาวบ้านพระพุทธรบาทสี่รอยยังคงประกอบ
อาชีพทำสวนเมียง ระบบการเกษตรแบบผสมผสาน จากข้อมูลของเกษตรกร
ตำบลสะลวงระบุว่าพื้นที่ปลูกเมียงมีประมาณ 300 ไร่ เกษตรกรลงทะเบียนทำ
สวนเมียง 20 ครั้งต่อเดือนเฉพาะในตำบลสะลวง บ้านพระพุทธรบาทสี่รอย แต่

ก็ยังมีเกษตรกรจากบ้านหนองก่าย ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง เข้ามาทำสวนเมี่ยงประมาณ 10 ครั้งต่อเดือน รวม 30 ครั้งต่อเดือน (สุทธิวิทย์ ศรีสุพรรณ, เกษตรตำบลสะलग และสนิท กิติกร, สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม การถือครองพื้นที่ทำสวนเมี่ยงในเขตภูเขาพระพุทธรบาท สี่ร้อย เกษตรกรยังไม่มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิถือครองโดยถูกต้องตามกฎหมาย พื้นที่ยังอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ดังนั้นจำนวนพื้นที่ในการถือครองจึงยังไม่แน่นอน

ป่าเมี่ยง

สวนเมี่ยงระบบการเกษตรผสมผสานเมื่อวิเคราะห์แล้วจัดเป็นสวนเมี่ยงที่สอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ 17 เป้าหมาย (Global Goals, 2015) ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือสอดคล้องกับการพัฒนาที่กลมกลืนระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้สวนเมี่ยงระบบการเกษตร

แบบผสมผสานยังสอดคล้องกับศาสตร์พระราชาในการจัดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยการปลูกพืชผสมผสานเพื่อป้องกันความเสี่ยงและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะคำว่า พอเพียง มีได้หมายถึงการมีรายได้ อย่างพอเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน สมดุล และมั่นคง

ด้านเศรษฐกิจ

การผลิตเมียงก่อให้เกิดการกระจายรายได้ทั้งลูกจ้าง เจ้าของสวนเมียง และพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้าน ดังนี้

ลูกจ้าง การเก็บใบเมียงในแต่ละเดือน นอกจากใช้แรงงานในครอบครัว คือ พ่อ แม่ และลูก บางครอบครัวลูกได้รับการศึกษาระดับอาชีวศึกษาหรือปริญญาตรีก็เลิกอาชีพทำเมียง ปล่อยให้หน้าที่นั้นเป็นของพ่อแม่ สวนเมียงขนาดใหญ่จึงต้องใช้ลูกจ้างจากชาวบ้านหนองก่าย หรือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง แรงงานในการเก็บเมียงจึงขึ้นอยู่กับเจ้าของสวนเมียงสูงอายุและแรงงานรับจ้างสูงอายุ เนื่องจากแรงงานหนุ่มสาวต้องการทำงานรับจ้างนอกพื้นที่

สำหรับเจ้าของสวนพื้นที่เกษตรผสมผสานจำนวน 14 ไร่ ก็เก็บเมียงโดยใช้แรงงานของสามีและภรรยา (คำปัน แก้ววงศ์ และอำนวย แก้ววงศ์, สัมภาษณ์)

เมื่อเก็บเมียงแล้วต้องนำใบเมียงหนึ่งให้สุกแล้วแยกมัดเป็นกำอีกครั้งหนึ่ง อัตราค่าจ้างมัดเมียงสดกิโลละ 1 บาท ในเวลา 1 วันมัดได้ 200-300 กำ คิดเป็นเงินค่าจ้างวันละ 200-300 บาท

การขายเมียงให้แก่พ่อค้าคนกลางชาวสวนจะขายทั้งใบและเมียงสด กิโลกรัมละ 14 บาท และเมียงหนึ่งสุกแล้วในอัตรากิโลละ 14 บาท หรือกล้วยละ 180 กำ เป็นเงิน 2,520 บาท เมียงสด 1 กิโลกรัมหนึ่งสุกแล้วได้ 105 กำ หรือ 1.8 กิโลกรัม

สำหรับพ่อค้าคนกลางรับซื้อเมียงจากหมู่บ้านกิโลละ 13-14 บาท แล้วขายส่งในตลาดสันป่าตอง ลำพูน และตาก กิโลละ 19 บาท การบรรทุกเมียง

ไปส่งจังหวัดตากและลำพูน 1 ครั้ง บรรทุกได้ 3,700 กิโลกรัม หรือ 3.7 ตัน
เมี่ยง 1 ตัน เท่ากับ 1,667 กำ

ในเวลา 1 เดือน ขายส่งเมี่ยง 6,000 กิโลกรัม หรือ 6 ตัน ในเวลา 1 ปี
ขายเมี่ยงได้ 72 ตัน หรือ 72,000 กิโลกรัม คิดเป็นจำนวนเมี่ยง 120,024 กำ

อัตราซึ่งเฉลี่ยกำละ 14 บาท เวลา 1 ปี เป็นเงิน 1,680,336 บาท ขายส่ง
กำละ 19 บาท เวลา 1 ปี เป็นเงิน 2,280,455 บาท คิดเป็นกำไรขั้นต้น (Gross
Profit) 600.120 บาท อัตรากำไรขั้นต้น (Gross Profit Margin) ร้อยละ 35.71
อยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นเมื่อหักค่าเสื่อมทุน และต้นทุนทั้งหมดแล้ว ธุรกิจ
เมี่ยงก็ยังคงมีกำไร

ต้นทุนในการผลิตเมี่ยงค่อนข้างต่ำเพราะการบำรุงต้นเมี่ยงเพียงแต่ลงทุน
จ้างแรงงานตัดหญ้าในแปลงต้นเมี่ยง เก็บใบเมี่ยงหนึ่งและมัดเมี่ยงเป็นกำ ส่วน
ต้นทุนในการซื้อปุ๋ยเคมี ปุ๋ยอินทรีย์ หรือยาปราบศัตรูพืช ไม่ต้องลงทุนเพราะ
ต้นเมี่ยงเจริญเติบโตเองโดยธรรมชาติ ไม่ต้องใช้ปุ๋ยบำรุง และยาปราบศัตรูพืช
การนำเมี่ยงไปจำหน่ายก็เพียงลงทุนทางด้านการขนส่งและค่าวัสดุต่างๆ เช่น
ถุงพลาสติก กว๊วยบรรจุเมี่ยง ค่าแรงงานในการขนส่ง

ผลตอบแทนจากเศรษฐกิจเมี่ยงสามารถแบ่งได้ดังนี้

ลูกจ้างได้รับเงินจากการเก็บเมี่ยงเฉลี่ยวันละ 400 บาทในเวลา 1 เดือน
(ทำงาน 26 วัน) คิดเป็นเงิน 10,400 บาท หรือบางคนอาจได้มากหรือน้อยกว่านี้
แต่แรงงานเหล่านี้จะไม่เก็บเมี่ยงทั้งปี ฤดูกาลทำนาจะประกอบอาชีพทำนา เสร็จ
ฤดูกาลทำนาจะเก็บเมี่ยง (กล้วยา มาสม, สัมภาษณ์)

เจ้าของสวนเมี่ยงแบบเกษตรผสมผสาน เฉพาะการผลิตเมี่ยงอย่างเดียว
เช่น สวนเมี่ยงแบบผสมผสาน 20 ไร่ มีรายได้จากเมี่ยงปีละ 120,000-130,000
บาท (เสาร์แก้ว กองคำ, สัมภาษณ์)

การปลูกเมี่ยงแบบเกษตรผสมผสาน 1 ไร่ เก็บเมี่ยงได้ฤดูกาลเก็บเกี่ยวละ
4,000-5,000 บาท ในเวลา 1 ปีเก็บเมี่ยงตามฤดูกาลเก็บเกี่ยวได้ 5 ไร่ ดังนั้น

เมี่ยง 1 ไร่ ในเวลา 1 ปี มีรายได้ 20,000-25,000 บาทต่อไร่ต่อปี รายได้จากเมี่ยงดีกว่ารายได้จากการปลูกกาแฟอาราบิก้า กาแฟนอกจากต้องลงทุนสูงแล้วยังเก็บได้เพียงปีละ 1 ครั้ง กาแฟ 1 ไร่ ขายได้เพียงปีละ 2,000-3,000 บาท ถ้ากาแฟต่ำกว่าก็โลกรัมละ 8 บาท ก็ขาดทุน (โรจัน นรสิงห์ และอำนาจ แก้ววงศ์, สัมภาษณ์)

พืชอีกชนิดหนึ่งที่มีราคาดี ไม่ต้องลงทุนมากนัก สามารถแปรรูปจัดจำหน่ายได้ตลอดปี คือ บัวย ปลูกบัวยก็ไม่ต้องลงทุนในการใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช ลงทุนแต่ค่าแรงในการจ้างเก็บและค่าเกลือในการดองบัวยเท่านั้น

ต้นบัวย

การเก็บบัวย

การหมักบัวย

ปลูกบ๊วย 1 ไร่ มีรายได้ไร่ละ 20,000-30,000 บาท ในเวลา 1 ปี ปลูกบ๊วย 3 ไร่ มีรายได้ปีละ 60,000-90,000 บาท (ประพันธ์ กันธะ และเสาว์แก้ว ทองคำ, สัมภาษณ์)

บ๊วยสามารถนำมาดองเป็นบ๊วยเค็ม บรรจุขวดเก็บไว้ขายตลอดปี บ๊วยเค็มบรรจุขวดนอกจากขายส่งแล้วยังจัดจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ณ ร้านค้าหน้าวัดพระพุทธรูปท่าสวาย ขวดละ 10 บาท ในวันหยุดเทศกาลอาจขายได้ถึงวันละ 100 ขวด หรือวันละ 1,000 บาท ดังนั้นบ๊วยจึงเป็นพืชเศรษฐกิจอย่างหนึ่งที่ลงทุนน้อยในสวนเมี่ยงแบบเกษตรผสมผสานบนพื้นฐานวัฒนธรรมชาวบ้าน

ขวดบ๊วย

การปลูกเมี่ยงต้องอาศัยร่มเงาของไม้ใหญ่ ดังนั้นชาวสวนจึงปลูกพืชเศรษฐกิจไว้เป็นร่มเงาของเมี่ยง เช่น อาโวคาโด พลับ สาลี่ หรือไม้ผลอื่นๆ รายได้จากไม้ผลเหล่านี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชาวสวนเมี่ยงแบบเกษตรผสมผสานมีรายได้เพิ่มขึ้นและต้นทุนต่ำ

การปลูกไม้ผลในสวนเมือง

เกษตรกรในหมู่บ้านพระพุทบาทสี่รอย ซึ่งมีรายได้หลักจากผลิตเมือง และรายได้รองลงมาคือ บัวย พลับ สาลี่ และพืชอื่นๆ รวมทั้งการแปรรูปผลไม้ดังกล่าวแล้วด้วย

ความยั่งยืนทางสังคม

กระบวนการผลิตเมือง รวมทั้งการทำการเกษตรแบบผสมผสานในหมู่บ้านพระพุทบาทสี่รอย เป็นการใช้แรงงานในครอบครัวของพ่อ แม่ และลูก ดังนั้นจึงไม่มีแรงงานออกจากหมู่บ้านไปทำงานรับจ้าง ยกเว้นรุ่นลูกที่ได้รับการศึกษาและไม่ต้องการประกอบอาชีพเดิมของพ่อแม่ ส่วนลูกจ้างเก็บเมืองก็มาจากบ้านหนองก่าย และหมู่บ้านใกล้เคียง รัศมีไม่เกิน 20 กิโลเมตร สามารถไปเข้าเย็นกลับ หรือบางฤดูกาลเลิกรับจ้างก็สามารถทำงานอิสระของตนเองได้

สวนเมี่ยงในเขตหมู่บ้านพระพุทธรบาทสี่รอย มีนักท่องเที่ยวเข้ามา
นมัสการ หรือกราบไหว้บูชาพระพุทธรบาทสี่รอยทุกวัน อย่างน้อยวันละ 100 คน
ถึง 1,000 คน หรือมากกว่านั้น ดังนั้นผลผลิตส่วนหนึ่งของชาวบ้านจึงสามารถ
จัดจำหน่ายได้ที่ร้านขายของที่ระลึกในเขตวัดพระพุทธรบาทสี่รอย

ยาสมุนไพรจากสวนเมี่ยง

ของที่ระลึกจากสวนเมี่ยง

ของที่ระลึกผลิตภัณฑจากป่าอบเชย

กระบวนการผลิตในสวนเมืองแบบเกษตรผสมผสานที่ใช้แรงงานในครอบครัว หรือแรงงานจากหมู่บ้านใกล้เคียง จึงทำให้บุคคลไม่ห่างไกลบ้าน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เกิดความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน จึงทำให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืนด้านสังคม และสืบสานวัฒนธรรมการผลิตเมือง บริโภคเมือง

วัฒนธรรม คือ ต้นทุนทางสังคม ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน สร้างอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้เกิดคุณค่า และมูลค่าเพิ่ม ในผลผลิตทางด้านการบริการที่เกิดจากการท่องเที่ยวและสืบสานด้านวัฒนธรรมเพื่อสร้างนวัตกรรม

ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

การปลูกเมืองตั้งแต่อดีตใช้ระบบสวนป่าหรือวนเกษตร ตั้งแต่ระบบการผลิตเพื่อยังชีพจนถึงระบบการผลิตเพื่อขาย การปลูกเมืองต้องอาศัยร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ ดังนั้นจึงเกิดการพึ่งพิงอิงกันในระบบนิเวศป่าระหว่างสวนเมืองกับต้นไม้ใหญ่ เมืองเป็นไม้พุ่มระดับกลางที่สูงกว่าระดับล่าง เช่น ตระกูลชิง ข่า หรือพืชหน้าดินอื่นๆ ดังนั้นในสวนเมืองจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ ก่อให้เกิดปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค มาตั้งแต่อดีต แต่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวในปัจจุบันทำให้สวนเมืองไม่สามารถสร้างปัจจัย 4 เหมือนเช่นในอดีต แต่สวนเมืองก็ยังคงมีพืชผักที่ปรุงอาหาร และยารักษาโรค

สวนเมืองยังช่วยป้องกันไฟป่า ทั้งนี้เพราะชาวสวนต้องสร้างแนวกันไฟ และระมัดระวังไฟป่าไม่ให้ไหม้ลุกลามเข้ามาเผาผลาญทำความเสียหายแก่สวนเมือง

ไม้ยืนต้นในสวนเมือง ปลูกเพื่อเป็นร่มเงาของเมือง เช่น ไม้ก่อ ไม้ตะแบก ไม้รัง ยังใช้ทำเสาบ้าน หรือไม้ยืนต้นสำหรับทำผนัง พื้น ฝา และระแนง เช่น ไม้เทียม ไม้ยาง ไม้สน ไม้ตะเคียนทอง ไม้จำปาป่า การทำสวนเมืองแบบพึ่งพิงกับป่า ทำให้ชาวบ้านได้ไม้จากสวนเมืองสร้างบ้านเรือน

เสาบ้านไม้ก่อ

บ้านจากไม้ในสวนเมือง

เมื่อระบบนิเวศป่าในสวนเมืองอุดมสมบูรณ์ นอกจากเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ อันเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมแล้ว ระบบนิเวศที่สมบูรณ์ทำให้เกิดฝนตก ป้องกันอุทกภัย ดินถล่ม และปัญหาภัยแล้ง อันส่งผลกระทบต่อคนในสวนเมือง และประชาชนพื้นราบในตัวเมือง

ดังนั้น สวนเมือง คือพื้นที่อนุรักษ์ป่า ระบบการผลิตเมือง คือระบบการอนุรักษ์ ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ

สวนเมืองพระพุทธรบาทสีรอย ในอนาคต

การผลิตเมืองปัจจุบัน ผลผลิตเพียงพอในการตอบสนองความต้องการของตลาดในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และตาก สำหรับจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือก็บริโภคเมืองเช่นเดียวกัน แต่แหล่งผลิตเมืองก็มีสถานที่อื่นๆ อีก เช่น ป่าแปะบ้านสบกาย แม่กำปอง เทพเสด็จ หรือสถานที่อื่นๆ ในจังหวัดภาคเหนือ ปริมาณการส่งออกเมืองปีละ 72 ตัน (7,200 กิโลกรัม) ที่บ้านพระพุทธรบาทสีรอยผลิตไม่เพียงพอ พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านพระพุทธรบาทสีรอยต้องสั่งซื้อเมืองจากตำบลป่าแปะ เข้ามาเพื่อส่งจำหน่ายให้แก่ลูกค้า

ปริมาณสินค้าเมืองยังคงเป็นความต้องการของตลาด และไม่ขาดแคลนแต่ก็ไม่ล้นตลาด คือเกิดความพอดีระหว่างปริมาณการผลิตกับความต้องการเมือง จึงเกิด “ราคาดุลยภาพตลาด” (Market Equilibrium Price)

อย่างไรก็ตาม รสนิยมในการบริโภคเมืองแบบจารีตนิยมของคนรุ่นใหม่ได้หมดสิ้นอย่างรวดเร็ว การบริโภคเมืองปัจจุบันจึงใช้ในพิธีกรรม เช่น ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค การแต่งงาน งานศพ ฯลฯ และการบริโภคของผู้สูงอายุในหมู่บ้านชนบทตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป แต่มีใช้ทุกคน ดังนั้นความต้องการบริโภค

เมี่ยงจึงลดน้อยลง และการปลูกเมี่ยง ผลิตเมี่ยง ในหมู่บ้านอื่นๆ รวมทั้ง พระพุทธบาทสี่รอยก็ลดลงด้วย จึงทำให้เกิดดุลยภาพตลาดเมี่ยง

ภัยคุกคาม หรือปัจจัยแห่งความเสี่ยง สำหรับสวนเมี่ยงพระพุทธบาทสี่รอย ประการแรกเป็นปัจจัยภายในหมู่บ้านซึ่งเกิดขึ้นจากการขาดแรงงาน หนุ่มสาวในการผลิตเมี่ยง เพราะแรงงานหนุ่มสาวหลังจากจบการศึกษา ก็ออกจากหมู่บ้าน หรืออยู่ในหมู่บ้านแต่ประกอบอาชีพในภาคราชการ หรือ เอกชน เป็น “มนุษย์เงินเดือน”

ปัจจัยภายในหมู่บ้านอีกอย่างหนึ่งคือ พ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านมีเพียง 1 คน ไม่มีทายาทรับช่วงในการประกอบธุรกิจการค้าขายเมี่ยง ถ้าพ่อค้าคนกลาง เลิกล้มกิจการเพราะอายุมากหรือเหตุผลอื่น การค้าขายเมี่ยงจะเกิดปัญหา ในหมู่บ้านอย่างมากมาย ตั้งแต่ระบบการผลิต และการจัดจำหน่าย

ประการที่สอง การบริโภคเมี่ยงลดน้อยลงในปัจจุบัน และจะลดลง มากขึ้นในอนาคต จะเกิดปัญหาเมี่ยงล้นตลาด ราคาตกต่ำ และประชาชนเลิก การผลิตเมี่ยง

แนวทางแก้ไข

เพื่อให้การผลิตเมี่ยงซึ่งเป็นสินค้าที่ควบคุมกับสังคมล้านนามาตั้งแต่อดีต ยังคงอยู่ ดังนั้นต้องมีการปรับเปลี่ยนผลผลิตสินค้าเมี่ยง ดังนี้

1. ต้องมีการศึกษา วิจัยเรื่องเมี่ยง ในด้านวิทยาศาสตร์ เพื่อค้นคว้า เมี่ยงมีประโยชน์ในการใช้เป็นยารักษาโรค ป้องกันโรค แปรรูปเป็นอาหาร เครื่องดื่ม เครื่องสำอาง และประโยชน์อื่นๆ อย่างไรบ้าง ในปัจจุบันได้มีการ ค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องเมี่ยง ได้ผลต่างๆ มากมาย แต่วัตถุกรรม ยังไม่หลากหลายในการแปรรูปสินค้าที่ตลาดยอมรับและต้องการ เมื่อได้ ผลการวิจัยออกมาเด่นชัดแล้วต้องสร้างผลิตภัณฑ์ที่ทันสมัย และส่งเสริม การตลาดเพื่อให้เกิดการบริโภค

2. ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สวนเมี่ยง และกิจกรรมการผลิตเมี่ยงเป็นอัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่ในเขตภูเขาสูงตั้งแต่ 800 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล แต่มีใช้ทุกพื้นที่ในเขตภูเขาสูงที่ปลูกเมี่ยง ชนชาติไทยปลูกเมี่ยงแต่กะเหรี่ยง ม้ง ละหู่ อะข่า และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ไม่ปลูกเมี่ยงหรือบริโภคเมี่ยง แต่อาจปลูกชา หรือบริโภคผลผลิตจากชา อัตลักษณ์เฉพาะพื้นที่และวัฒนธรรมจึงทำให้เกิดความน่าประทับใจ

การใช้เมี่ยงเป็นกิจกรรมดึงดูดความสนใจในการท่องเที่ยว เช่น จัดกิจกรรมเที่ยวชมสวนเมี่ยง ร่วมกิจกรรมเก็บใบเมี่ยง หมักเมี่ยง หรือปรุงอาหารจากใบเมี่ยง แปรรูปเมี่ยงเป็นอาหารขบเคี้ยวที่ทันสมัย ตัวอย่างดังกล่าวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์เมี่ยงและอนุรักษ์สวนเมี่ยง

การกระจายรายได้ จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านพระพุทธรูปสี่ร้อย นอกจากเกิดประโยชน์โดยตรงต่อธุรกิจการผลิตเมี่ยงแล้วยังส่งผลกระทบต่อทางอ้อมต่อการผลิตพืชผลอย่างอื่นในสวนเมี่ยงด้วย เช่น ท้อ พลับ บัวย และพืชผักอื่นๆ รายได้จากการท่องเที่ยวยังส่งผลต่อภาคบริการในการจ้างงานและเกิดรายได้ เช่น เรื่องที่พัก ร้านอาหาร การบริการนำเที่ยว การจัดจำหน่ายของที่ระลึก และยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ ความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้มาเยือน และเจ้าของท้องถิ่น

ธุรกิจการทำเมี่ยง และสวนเมี่ยง จะไม่ล่มสลายถ้ามีการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไป ต้นชาเมี่ยง ใบเมี่ยง สวนเมี่ยงยังคงมีอยู่ แต่แปรรูปผลผลิตเป็นยารักษาโรค เครื่องสำอาง อาหารสำเร็จรูป เครื่องดื่ม ของที่ระลึก ฯลฯ ควบคู่กับการผลิตเมี่ยงแบบเดิม เพื่อใช้ในพิธีกรรมและสนองความต้องการของคนกลุ่มน้อย การท่องเที่ยวก็เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในการกระตุ้น ส่งเสริม การตลาดเมี่ยง

บรรณานุกรม

- คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2561). เมือง. สืบค้นจาก <http://www.202.28.24.43/lanna/sinnensis.htm>.
- ชาติชาย ศิริพัฒน์. (ม.ป.ป.). เมือง...ชาป่าหมัก ของว่างโบราณยับยั้งมะเร็ง. ไทยรัฐ ฉบับพิมพ์ 3 เมษายน 2562, สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1535661>.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. (2546). พ่อค้าวัวต่างผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ.2539-2503). ใน: อุดมการณ์การวิจัย กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, 116 หน้า.
- _____. (2553). ของดีหลังพื้นที่สะลอง - ชี้เหล็ก. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, 87 หน้า.
- _____. (2553). โครงการหลวง: การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงบนยอดดอย 365 วัน. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์, 192 หน้า.
- พินดา สงวนเสริมวิณิช. (2561). จากภูมิปัญญาสู่พืชเศรษฐกิจโอโซน สมุนไพรความงาม คุณค่าที่ซ่อนอยู่ในป่า “เมือง”. สืบค้นจาก <https://www.matichon.th/taq/>.
- พิชญาดา เจริญจิต. (2560). “เมือง” ที่ไม่ใช่หมาก วัฒนธรรมการกินของชาวเหนือ. สืบค้นจาก https://www.technologychaoban.com/folkways/article_21570.
- มูลนิธิ (ศพร.). (2019). วัดป่าดาราภิรมย์กับมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท (ศพร.). สืบค้นจาก [https:// www.daraphirom.hypermart.net>munuti](https://www.daraphirom.hypermart.net>munuti).
- รายงานการประชุมเกษตรอำเภอประจำเดือนพฤษภาคม 2551 ครั้งที่ 5/2551. วันศุกร์ที่ 30 พฤษภาคม 2551 ณ ห้องประชุมสำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน. สืบค้นจาก <http://www.nan.doac.go.th>.

- สถาบันชาและกาแฟ แห่งมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. (ม.ป.ป.). **เมียง.** มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. สืบค้นจาก <https://web2.mfu.ac.th>other>teainstitute>.
- สำนักงานความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้ กรมป่าไม้. (ม.ป.ป). **เมียง - พืช - กรมป่าไม้.** สืบค้นจาก http://biodiversity.forest.go.th/index.php?option=com_dofplant&view=showone&Itemid=59&id=970.
- สุเทพ สุนทรเกสซ์. (2513). **สังคมและวัฒนธรรมลานนาไทย รวมผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ในภาคเหนือของประเทศไทย.** มูลนิธิเอเชีย และ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่: สยามการพิมพ์, 180 หน้า.
- แสง มนวิฑูร, ร.ต.ท. (แปล). **ชินกาลมาลีปกรณ์.** กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 176 หน้า.
- Bock, Carl. (1986). **Temples and Elephants Travels in Siam in 1881-1882.** Singapore Oxford New York: Oxford University Press, 438 P.
- Hallett, Holt S. (1890). **A Thousand Mile on an Elephant in The Shan States.** London: William Blackwood and Sons, 380 P.
- Sealy, Robert J. (1958). **A Revision of the Genus Camellia.** London: The Royal Horticultural Society.
- The Global Goals for Sustainable Development. (2015). **The 17 Goals.** Retrieved from [https:// www.globalgoals.org](https://www.globalgoals.org).

สัมภาษณ์

กัลยา มาสม. บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 6 บ้านผาเด่น ตำบลสันป่ายาง อำเภอแม่แตง
จังหวัดเชียงใหม่

คำปิ่น แก้ววงศ์. บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะลวง อำเภอ
แมริม จังหวัดเชียงใหม่

คำปิ่น ศรีวิไชย. บ้านเลขที่ 17/1 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะลวง
อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

จันทร์ฉาย ทิม. บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะลวง อำเภอ
แมริม จังหวัดเชียงใหม่

บังผัด ตะลา. บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะลวง อำเภอ
แมริม จังหวัดเชียงใหม่

ประชุมกลุ่มชาวบ้าน 40 คน ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง วันที่ 30
เมษายน-1 พฤษภาคม พ.ศ.2562

ประชุมกลุ่มชาวบ้านพระบาทสี่รอย ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง วันที่
31 มีนาคม พ.ศ.2562

ประชุมกลุ่มชาวบ้านพระบาทสี่รอย ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง วันที่
31 พฤษภาคม พ.ศ.2562

ประชุมกลุ่มชาวบ้านพระบาทสี่รอย ณ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง วันที่
24 มิถุนายน พ.ศ.2562

ประพันธ์ กันระ. บ้านเลขที่ 92/1 หมู่ที่ 4 บ้านหนองก่าย ตำบลสันป่ายาง อำเภอ
แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

โรจน์ นรสิงห์. บ้านเลขที่ 15/1 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะลวง อำเภอ
แมริม จังหวัดเชียงใหม่

วีระเดช เจริญดี (อดีตกำนันตำบลสะลวง). หมู่ที่ 1 บ้านนาทีก ตำบลสะลวง
อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

สนิท กิตติกร. รองประธานสภาองค์การบริหารตำบลสะलग ตำบลสะलग อำเภอ
แม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

สมาน กิตติกร (ผู้ใหญ่บ้าน). ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย
ตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

สุทธิวิทย์ ศรีสุวรรณ. เกษตรตำบลสะलग องค์การบริหารส่วนตำบลสะलग
อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

เสถียร มณี (อดีตกำนันตำบลสะलग). หน้าวัดพระพุทธรบาทสี่รอย หมู่ที่ 6 บ้าน
พระบาทสี่รอย ตำบลสะलग อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

เสาร์แก้ว กองคำ. บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะलग อำเภอ
แม่ริม จังหวัดเชียงใหม่.

อภิชาติ ชาวเวียง. บ้านเลขที่ 9/1 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะलग
อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

อำนวย แก้ววงศ์. บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 6 บ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะलग อำเภอ
แม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

จากส่วนนี้ยัง
ส่วนเกษตรแบบผสมผสาน

โฆษิต ไชยประสิทธิ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ตำบลสะลวง อยู่ทางทิศเหนือของที่ว่าการอำเภอแมริม โดยห่างจากที่ว่าการอำเภอแมริมประมาณ 12 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ประมาณ 22 กิโลเมตร เนื้อที่โดยประมาณทั้งตำบล 118.389 ตารางกิโลเมตร หรือ 73,993.125 ไร่ มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อ ตำบลปายาง และอำเภอแม่แตง
 ทิศใต้ ติดต่อ ตำบลห้วยทราย และตำบลน้ำแรม
 ทิศตะวันออก ติดต่อ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแมริม
 ทิศตะวันตก ติดต่อ ตำบลสะเมิงเหนือ อำเภอสะเมิง

ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาและภูเขา มีลักษณะเป็นที่ราบ
 สลับกับเนินเขาและภูเขา มีความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก
 สภาพดินโดยทั่วไปจะมีลักษณะเป็นดินร่วนร่อยละ 65 ความอุดมสมบูรณ์
 ไม่แน่นอน ค่า pH 4.5-5.5 เหมาะแก่การปลูกพืชไร่ ถั่วเขียว ถั่วเหลือง ผลไม้
 และอีกร้อยละ 35 เป็นดินภูเขาที่มีความลาดชัน ไม่เหมาะกับการเกษตร

ข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบล
 สะलगมีดังนี้

หมู่	บ้าน	ครัว เรือน	ประชากร			ระดับ การพัฒนา
			ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านนาหึก	360	351	351	702	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 3
2	บ้านสะलगใน	257	297	330	627	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 3
3	บ้านสะलगนอก	578	5,235	571	1,106	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 3
4	บ้านกาดฮาว	428	436	543	1,029	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 3
5	บ้านเมืองกะ	86	142	131	273	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 1

หมู่	บ้าน	ครัวเรือน	ประชากร			ระดับการพัฒนา
			ชาย	หญิง	รวม	
6	บ้านพระบาท สีร้อย	60	61	58	119	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 2
7	บ้านห้วยส้มสุก	118	197	167	364	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 1
8	บ้านแม่กะเปียง- ห้วยเตา	140	326	294	620	หมู่บ้านเร่งรัด พัฒนาอันดับ 1
รวม		2,027	2,395	2,445	4,840	

อาชีพ

ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้าง แบ่งได้ดังนี้
 เกษตรกรรม 652 ครัวเรือน
 ค้าขาย 50 ครัวเรือน
 รับราชการ 15 ครัวเรือน
 อาชีพอื่นๆ 511 ครัวเรือน

การศึกษา

โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง
 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง
 ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน/ห้องสมุดประชาชน 8 แห่ง
 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2 แห่ง
 วัด/สำนักสงฆ์ 10 แห่ง โบสถ์ 3 แห่ง

การสาธารณสุข

โรงพยาบาลสุขภาพชุมชนตำบล/หมู่บ้าน 1 แห่ง

การมีส่วนร่วมในครัวเรือน ร้อยละ 100

จำนวน อสม. 144 คน

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ตุ๋ยามตำรวจ 1 แห่ง ศูนย์พลังแผ่นดินประจำหมู่บ้าน 8 แห่ง

บริการพื้นฐาน

1. การคมนาคม

การติดต่อระหว่างอำเภอและตำบลใกล้เคียงใช้ถนนลาดยาง รพช. และสายบ้านสะลงนอก ม.3 ตำบลสะลง-บ้านปากทางสะลง ม.7 ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่มirim สายเหมืองผำ บ้านไร่ ส่วนถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ตำบลส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก คอนกรีตเสริมไม้ไผ่ และถนนลูกรัง ซึ่งสร้างจากงบประมาณของ อบต. รพช. หรือทางหลวงชนบท กรมโยธาธิการ และโครงการพัฒนาจังหวัดตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2. การโทรคมนาคม

หอบรรยายข่าว เสียงตามสายทุกหมู่บ้าน 8 แห่ง

โทรศัพท์สาธารณะ 15 แห่ง

3. การมีไฟฟ้า

หมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ 7 หมู่บ้าน หมู่บ้านที่ใช้พลังงานแสงอาทิตย์ 1 หมู่บ้าน

4. แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำน้ำ ลำห้วย 7 สาย บึง หนองและอื่นๆ 5 แห่ง

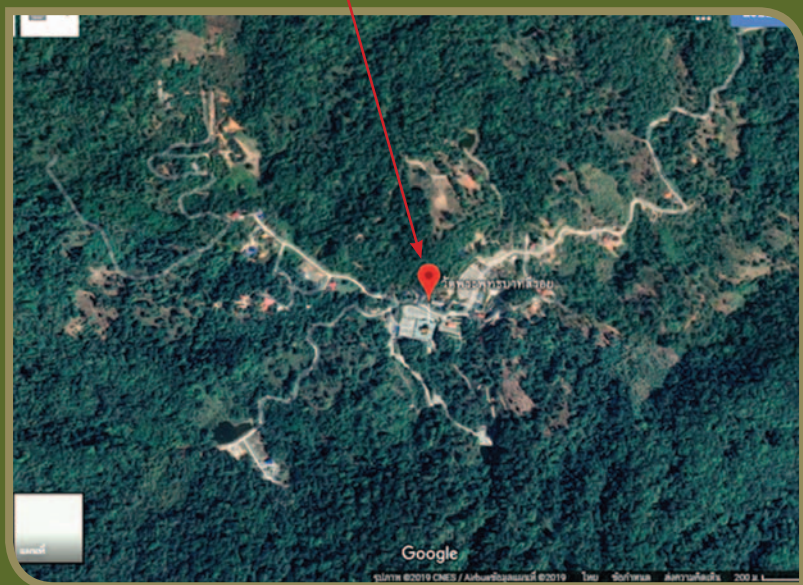
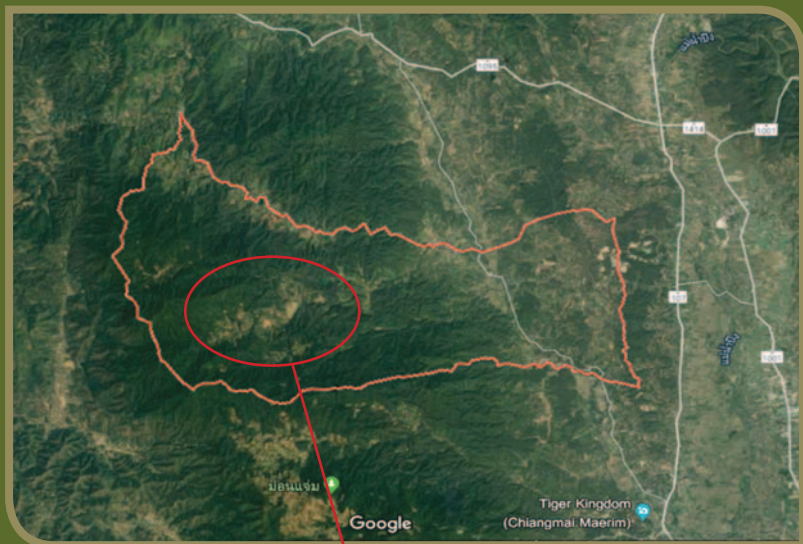
5. แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ฝาย 3 แห่ง บ่อน้ำตื้น 473 แห่ง บ่อโยก 10 แห่ง การประปาหมู่บ้าน

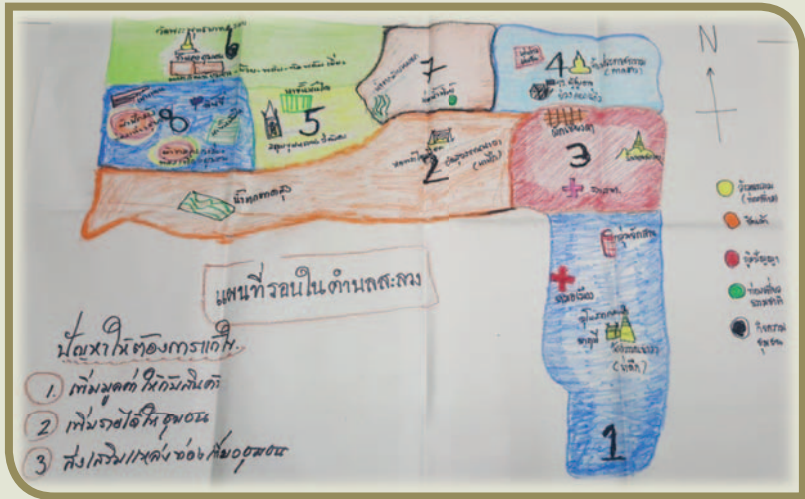
11 แห่ง

กลุ่มมวลชน

1. ลูกเสือชาวบ้าน 2 รุ่น
2. ไทยอาสาป้องกันชาติ 2 รุ่น
3. อาสาสมัครสาธารณสุข 144 คน
4. กลุ่มแม่บ้าน 8 กลุ่ม
5. อาสาพัฒนาชุมชน 1 กลุ่ม 16 คน
6. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 2 กลุ่ม
7. กลุ่มอาชีพ 17 กลุ่ม
8. กลุ่มผู้สูงอายุ 1 กลุ่ม 665 คน
9. กลุ่มพลังแผ่นดิน 8 กลุ่ม
10. อาสาสมัครป้องกันฝ่ายพลเรือน 95 คน
11. กลุ่มฌาปนกิจ 4 กลุ่ม
12. คณะอนุกรรมการเอดส์ตำบล 70 คน
13. กลุ่มติดเชื้อ 1 กลุ่ม
14. กลุ่มสภาเยาวชนตำบล 1 กลุ่ม 16 คน

แผนที่บ้านพระบาทสร้อย ตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: www.googleearth.com

แผนที่แสดงภูมิสังคมและวัฒนธรรม ตำบลสะลวง

ที่มา: การประชุมเชิงปฏิบัติการวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วม
วันที่ 4 มิถุนายน 2562 ณ อบต.สะลวง

บรีบกชุมชนบ้านพระบาทสี่รอย

ชุมชนบ้านพระบาทสี่รอย ตำบลสะลวง อำเภอแม่อรม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นป่าเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,200 เมตรขึ้นไป สภาพอากาศเย็นสบายตลอดทั้งปี ประวัติศาสตร์การก่อตั้งชุมชนไม่น้อยกว่า 200 ปี เดิมเป็นพื้นที่ป่า ต่อมาชาวไทยพื้นราบบริเวณบ้านหนองก่าย ตำบลสะลวง ได้เข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานบริเวณดังกล่าวเพื่อทำมาหากิน วิถีชีวิตของชาวบ้านเป็นแบบเรียบง่าย อาศัยและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านพระบาทสี่รอยคือ เป็นชุมชนที่มีการปลูกเมี่ยงเป็นอาชีพหลัก ชุมชนบ้านพระบาทสี่รอยมีคำขวัญประจำหมู่บ้านที่ว่า

“วิถีชุมชนในหุบเขา ผู้คนต้อนรับมิตรไมตรี
นมัสการพระบาทสี่รอย
แหล่งผลิตเมี่ยงและชาคุณภาพดี
ตามรอยเศรษฐกิจพอเพียง บ้านพระบาทสี่รอย”

วัดพระบาทสี่รอย

ชุมชนบ้านพระบาทสี่รอยเป็นชุมชนเก่าแก่กลางขุนเขาสูง เป็นแหล่งปลูก
ผลิตเมี่ยง ของป่า และสมุนไพร ชื่อของหมู่บ้านตั้งชื่อตาม “รอยพระบาทสี่รอย”
โดยมีชื่อเรียกหมู่บ้านว่า “บ้านพระบาทสี่รอย” มาจนถึงปัจจุบัน ศักยภาพของ
ชุมชนบ้านพระบาทสี่รอยเหมาะสมที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้
วิถีพอเพียง ได้แก่

วัดพระบาทสี่รอย

กราบนมัสการพระพุทธบาทสี่รอย เป็นรอยประทับพระบาทของพระพุทธเจ้าในอดีต 4 พระองค์ ได้แก่ พระกกุสันธพุทธเจ้า พระโกนาคนนพระพุทธเจ้า พระกัสสปพุทธเจ้า และพระโคตมพระพุทธเจ้า เป็นรอยลึกลดหลั่นลงไปบนแท่งหินขนาดใหญ่ประดิษฐานบนยอดเขาสูง

ดอยจ๊กจ้อ

แปลเป็นภาษาไทยว่า ยอดของร่ม ยอดดอยสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มองเห็นวิวทิวทัศน์อำเภอสะเมิง เขื่อนแม่งัด อำเภอแม่แตง และยังเป็นจุดชมวิวยะเลหมอก พระอาทิตย์ขึ้นและตกอย่างสวยงาม

การดำเหมียง

เรียนรู้ภูมิปัญญากระบวนการทำเหมียงจากการเก็บใบเหมียงในสวน มัดเป็นกำๆ นึ่ง นำไปหมักจนเป็นเหมียง

ชมสวนพลับ ชา บ๊วย

ท่องเที่ยวชม ชิม ในสวนของเกษตรกรในเชิงเขา หากในช่วงปลายปี (เดือนธันวาคม-มกราคม) ดอกบ๊วยสีขาวจะบานสะพรั่งไปทั่วทั้งดอย

สวนเกษตรผสมผสาน

บนพื้นที่ขนาด 14 ไร่ ที่ปลูกพืชหลากหลายชนิดและบ่อเลี้ยงปลา

ร้านค้าชุมชน

เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ผลผลิตจากชุมชน ผลไม้เมืองหนาว พลับ บ๊วยดอง มะแขว่น พืชสมุนไพรนานาชนิด และผลไม้ตามฤดูกาล

อาหารท้องถิ่น

เมนูที่ไม่ควรพลาดคือ ส้าเมี่ยง เมนูยำใบเมี่ยงสดอร่อยครบเครื่อง สมุนไพร ด้วยพริกชี้ฟ้า หอมแดง ชิมซาพื้นบ้านสายพันธุ์อัสสัมจากประเทศ ศรีลังกา หอมกรุ่น

ความสำคัญของเมี่ยง ในฐานะการเป็นทรัพยากรท้องถิ่น

“ชา” ชื่อสามัญคือ Tea ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ *Camellia sinensis* อยู่ในวงศ์ Ternstroemiaceae ภาษาถิ่นภาคเหนือเรียกว่า เมี่ยง หรือเมี่ยงป่า คนไทยภาคกลางเรียกว่า ชา ชาเป็นพรรณไม้ขนาดย่อมจนถึงกลาง มีความสูงของต้นประมาณ 1-6 เมตร ลำต้นแตกกิ่งก้านมาก ตามกิ่งอ่อนมีขนปกคลุม ใบชาเป็นใบเดี่ยวออกเรียงสลับ ลักษณะของใบเป็นรูปหอก ปลายใบแหลม ขอบใบเป็นจักเล็กๆ หรือเป็นฟันเลื่อย ใบมีขนาดกว้างประมาณ 3-4 เซนติเมตร และยาวประมาณ 6-12 เซนติเมตร หลังใบเป็นสีเขียวเข้ม ส่วนท้องใบเป็นสีเขียวอ่อน แผ่นใบหนาและเหนียว เรียบเป็นมัน คล้ายใบช่อยแต่จะยาวและใหญ่กว่า เส้นใบเป็นตาข่าย ส่วนก้านใบสั้น ดอกชา ออกดอกเป็นช่อหรือออกเป็นกระจุกตามง่ามใบ ลักษณะของดอกคล้ายกับดอกส้มเขียวหวาน โดยดอกชาจะมีลักษณะใหญ่ สีสวย ดอกเป็นสีขาวนวล และมีกลิ่นหอม ในช่อหนึ่งจะมีดอกประมาณ 1-4 ดอก กลีบดอกมี 5 กลีบ ส่วนกลีบเลี้ยงมี 2 กลีบ มีเกสรเพศผู้อยู่กลางดอกจำนวนมาก ผลชาเป็นผลแบบแคปซูล มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-4 เซนติเมตร เมื่อแก่จะแตกออก ในหนึ่งผลจะมีเมล็ดอยู่ประมาณ 1-3 เมล็ด ลักษณะของเมล็ดเป็นรูปสามเหลี่ยมแบน หรือ

ค่อนข้างกลม ผิวเมล็ดเรียบ เป็นสีน้ำตาลเข้มเกือบดำหรือสีน้ำตาลอมแดง มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 10-14 มิลลิเมตร

การใช้ประโยชน์จากเมี่ยงใบชาที่หมักไว้ระยะเวลาหนึ่ง แล้วจึงนำมาใช้บริโภคโดยการอม และดูด ผสมกับเกลือหรือน้ำตาล นิยมใช้บริโภคในชนบทภาคเหนือตอนบน เรียกกันว่าใบเมี่ยง ส่วนในรัฐฉาน ประเทศเมียนมา ชาวไทใหญ่ เรียกว่า leppet-so (Keen, 1978) ด้านสรรพคุณตามตำรับยาไทย ส่วนที่ใช้เป็นยา ได้แก่ ใบ ใบอ่อน กากชา กากเมล็ด กิ่ง เป็นต้น

ใบ นำมาเคี้ยวเอาน้ำกิน มีฤทธิ์ช่วยกระตุ้นทำให้กระชุ่มกระชวย ไม่ง่วง และยังมีฤทธิ์ฝาดสมานใช้รักษาอาการท้องร่วง ร้อนใน กระหายน้ำ และรักษาอาการปวดเมื่อยตามร่างกายได้ดี บำรุงหัวใจให้สดชื่น นอกจากนี้ใบยังใช้ใส่ในโลงศพเพื่ออุดกลิ่นเหม็นจากศพ

ใบอ่อน จะมีรสฝาด หอม หวาน ใช้ยารับประทาน นอกจากนี้ยังนำมาปรุงแต่งและอบกลิ่นเป็นใบชา

กากเมล็ด จะมีสารซาโปนิน (saponin) มีคุณสมบัติล้างสิ่งต่างๆ ได้ดีมาก และยังใช้สระผมล้างสิ่งสกปรกออกจากผม นอกจากนั้นแล้วน้ำมันที่ติดกากเมล็ดยังช่วยให้ผมชุ่มชื้นเป็นมันอีกด้วย

กิ่งและใบ นำมาชงแก้วๆ ใช้รักษาอาการพิษของยาอันตรายที่เป็นแอลกอฮอล์ต่างๆ และยังใช้ทำน้ำยาสมานของกระดูกแทนนิใส่แผลไหม้พอง

เมี่ยง (ชาอัสสัม) เป็นพืชอินทรีย์ที่ปลูกมาช้านาน ชาวบ้านในเขตภาคเหนือนิยมปลูกไว้สำหรับบริโภคภายในครัวเรือน (ของขบเคี้ยว) ส่วนใหญ่จะปลูกเมี่ยงอยู่ใต้ร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ตามเชิงเขา ในการปลูกเมี่ยงจะไม่มีการตัดไม้หรือทำลายป่า สภาพพื้นที่ที่ปลูกเมี่ยงอยู่ที่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 300-1,000 เมตร ลักษณะการปลูก ปลูกตามไหล่เขาได้ร่มไม้ใหญ่

ความเกี่ยวพันระหว่างเมี่ยงกับวิถีชุมชนบ้านพระบาทสร้อย โดยชาวบ้านพระบาทสร้อยจะปลูกเมี่ยงตามไหล่เขาได้ร่มไม้ใหญ่ มีการดูแลรักษาเป็นอย่างดีสามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้เต็มที่ เช่น ใช้เป็นแหล่งอาหาร สมุนไพร

ในขณะเดียวกันก็สามารถปลูกพืชพันธุ์ต่างๆ ขึ้นตามต้นไม้ใหญ่ได้ ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ยึดตามแนวพระราชดำริ “ปลูกพืช 1 อย่าง ได้ประโยชน์ 2 อย่าง” การปลูกเมี่ยงนั้นง่ายมาก ไม่จำเป็นต้องใส่ปุ๋ย และเจริญเติบโตได้ดีเมื่อปลูกแซมกับไม้ป่านานาพรรณ

นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์ของคนในชุมชนร่วมกับน้ำ กล่าวคือ เมี่ยงจะมีรสชาติที่ดีก็ต่อเมื่อมีน้ำที่สมบูรณ์ น้ำดี ดินดี ชุมชนจึงต้องมีระบบการจัดการเพื่อรักษาสภาพเดิมของป่าไว้ โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ

1. ป่าอนุรักษ์ ที่ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้
2. ป่ากึ่งอนุรักษ์ (Semi-Conservation) ได้แก่ ป่าเมี่ยงและป่าชุมชน
3. ป่าใช้สอย (Agriculture) ได้แก่ ป่าบริเวณพื้นที่เกษตรกรรม เป็นที่ดินเอกสารสิทธิให้ประชาชนเข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (สปท.)

สภาพทั่วไปบ้านพระบาทสร้อย

ระบบวนเกษตรกับการสร้าง ความหลากหลายอย่างยั่งยืน

วนเกษตร สามารถเรียกได้หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นป่าแบบผสมผสาน ทั้งด้านเกษตร วนเกษตร (ปลูกพืชเกษตรแซมอยู่ในป่าธรรมชาติ) ป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง การปลูกพืชแบบพึ่งพา เป็นต้น

ระบบวนเกษตร (Agro-forestry Farming) คือการทำการเกษตร ในพื้นที่ป่า เช่น การปลูกพืชเกษตรแซมในพื้นที่ป่าธรรมชาติ การเก็บผลผลิต จากป่ามาใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและการใช้พื้นที่ป่าธรรมชาติ การใช้พื้นที่ป่า ทำการเพาะปลูกในบางช่วงเวลาสลับกับการปล่อยให้ฟื้นคืนสภาพกลับไปเป็นป่า รวมถึงการสร้างระบบเกษตรให้มีลักษณะเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ คือ มีไม้ยืนต้นหนาแน่นเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ระบบมีร่มไม้ปกคลุม และมีความชุ่มชื้นสูง

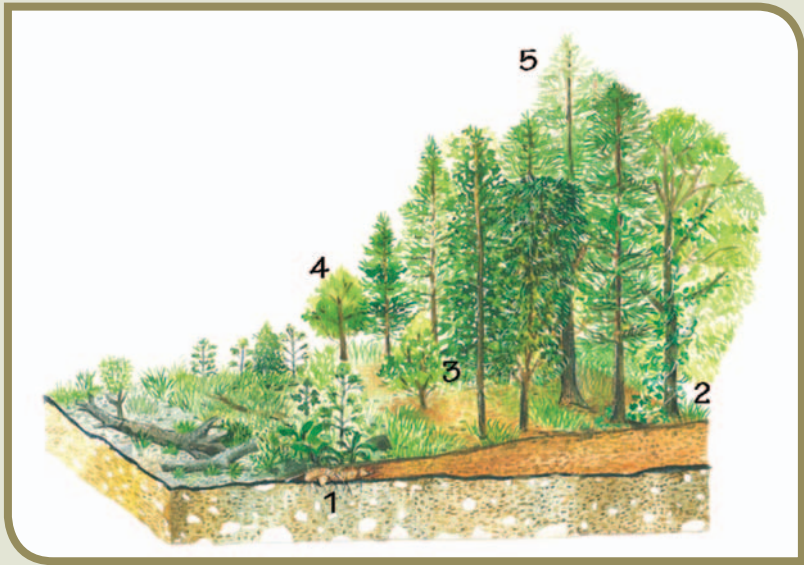
ระบบวนเกษตร ต้นเมี่ยงต้องพึ่งพาร่มไม้ใหญ่เพื่อการเจริญเติบโต

บางพื้นที่มีชื่อเรียกเฉพาะตามลักษณะความโดดเด่นของระบบนั้นๆ การเกษตรรูปแบบนี้ส่วนใหญ่พบในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับพื้นที่ป่าธรรมชาติ เกษตรกรจะทำการผลิตโดยไม่ให้กระทบต่อพื้นที่ป่าเดิม เช่น ไม้โค่นไม้ป่า หรือการนำผลผลิตจากป่ามาใช้ประโยชน์โดยไม่ให้กระทบต่อระบบนิเวศ รูปแบบเกษตรที่พบ เช่น ในภาคเหนือการทำสวนเมี่ยง สวนมะแขว่น ปอสา ตำว ก่ง ฯลฯ หรือภาคใต้การทำสวนทุซง สวนทุเรียน สวนมังคุด ลองกอง สะตอ เหียง เป็นต้น

ปัจจัยสำคัญของระบบวนเกษตรขึ้นอยู่กับขนาด สภาพภูมิศาสตร์ ในแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตามระบบดังกล่าวก็คือรูปแบบหนึ่งของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ยกตัวอย่างเช่น การปลูกป่า 5 ระดับ เป็นการปลูกพืชหลากหลายชนิดให้อยู่ในแปลงเดียว แต่มีความสูงต่างระดับกัน โดยอาศัยลักษณะความแตกต่างของพืชที่มีความสูงต่ำมาอยู่ร่วมกัน ทำให้เกิดการเกื้อกูลกันเหมือนป่าธรรมชาติ สร้างประโยชน์มากมายหลายอย่าง และสามารถในพื้นที่ทุกตารางเมตรได้อย่างคุ้มค่า เรียกว่า “เบญจเกษตร” มาจากคำว่า “เบญจจะ” หมายถึง 5 รวมกับคำว่า “เกษตร” ย่อมาจากคำว่าเกษตรกรรม รวมกันแล้วหมายถึง ผู้ที่ทำงานหรืออาศัยที่ดินที่นาเพื่อเพาะปลูกพืชผล เลี้ยงสัตว์ และยังใช้เรียกขานว่า ชาวสวน ชาวไร่ ชาวประมง และผู้เลี้ยงสัตว์ เพื่อการค้าอีกด้วย ซึ่งแบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- ระดับที่ 1** ปลูกพืชประเภทไม้หัวเพื่อเป็นอาหาร เช่น ขิง ข่า หอมหัวใหญ่ หอมแดง กระเทียม เผือก กระชาย มันสำปะหลัง มันเทศ
- ระดับที่ 2** ปลูกไม้เลื้อย เช่น บวบ น้ำเต้า ถั่วฝักยาว แตงกวา มะระขี้นก ถั่วพู ตำลึง
- ระดับที่ 3** ปลูกไม้พุ่มเตี้ยเพื่อใช้ประโยชน์เป็นอาหารและยารักษาโรค เช่น พริก กะเพรา มะเขือ ตะไคร้ ข่า พืชสมุนไพรต่างๆ เช่น ฟ้าทะลายโจร วานหางจระเข้ ข้างพลู กระเจี๊ยบ ตีป्ली

ที่มา: <https://www.baanlaesuan.com/47757/ideas/symbiotic-relationship>

- ระดับที่ 4** ปลุกไม้ระดับกลาง ซึ่งเป็นชั้นที่มีความสูงเป็นรองกลุ่มไม้ยืนต้น เช่น มะกรูด มะนาว ขี้เหล็ก ส้มโอ ขนุน พุเรียน มะม่วง ดอกแค กลัวยะยอม
- ระดับที่ 5** ประเภทต้นไม้สูงใหญ่ทรงให้ร่มเงา และช่วยรักษาระบบนิเวศ เช่น ตะเคียน ยางนา มะค่า ประดู่ สัก มะฮอกกานี จำปาทอง

การจัดกลุ่มพืชในลักษณะเช่นนี้จะทำให้เกิดระบบนิเวศซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับป่าในธรรมชาติที่พืชสามารถพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลซึ่งกันและกันได้ และยังเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า แม้ในพื้นที่จำกัดก็สามารถปลูกพืชได้หลากหลายชนิด ส่วนผลผลิตที่เหลือจากการใช้หรือบริโภคภายในบ้านยังนำไปแปรรูปจำหน่ายช่วยสร้างรายได้เพิ่มอีกทาง การรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในธรรมชาติอย่างชาญฉลาด สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งเศรษฐกิจและ

สังคมและนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการตามวิถีของเกษตรกรเพื่อความสุขที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง เช่นกรณีของ ลุงคำปัน แก้ววงศ์ อายุ 67 ปี ซึ่งเดิมเป็นลูกจ้างเก็บเมียงมาก่อน ต่อมาเมื่อมีที่ดินบนพื้นที่ 14 ไร่ ก็ได้เข้ารับการอบรมกิจกรรมเกษตรผสมผสานตามวิถีความพอเพียงจากมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท

นอกเหนือจากการปลูกเมียงแล้ว ลุงคำปันยังปลูกพืชหลากหลายชนิดโดยไม่ใช้สารเคมี และการเลี้ยงปลาตามหลักวนเกษตร โดยปฏิทินการเกษตรผสมผสานของสวนลุงคำปันมีวงจรการผลิต ดังนี้

[illegible]

ผลผลิต	ขาย	กินเอง	หมายเหตุ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ฝรั่ง		✓	-							เก็บผลผลิตตลอดปี					
พื้	✓		20 บาท/กิโลกรัม							เก็บผลผลิต					
มะนาว	✓	✓	20 บาท/กิโลกรัม							เก็บผลผลิตตลอดปี					
กล้วย		✓	-							เก็บผลผลิตตลอดปี					
มะละกอ		✓	-							เก็บผลผลิตตลอดปี					
กะหล่ำปลีรูปหัวใจ	✓	✓	15-20 บาท/หัว	ปลูก											ปลูก
ขึ้นช่าย	✓	✓	20 บาท/กิโลกรัม							เก็บผลผลิตตลอดปี					
มะเขือเทศ	✓	✓	10-20 บาท/กิโลกรัม	ปลูก			เก็บผลผลิต								
มะเขือยาว	✓	✓	20 บาท/กิโลกรัม	ปลูก						เก็บผลผลิต					
หอม	✓	✓	5-10 บาท/กำ							ปลูก/เก็บผลผลิตตลอดปี					
พริก	✓	✓	10-15 บาท/ขีด							ปลูก/เก็บผลผลิตตลอดปี					
พญ่เอนียด	✓	✓	- เก็บสด 20 บาท/กิโลกรัม -อบ 2 บาท/ซอง							ปลูก/เก็บผลผลิตตลอดปี					
อาโวคาโด		✓	-							เก็บผลผลิต					
พลับพวาน	✓	✓	30 บาท/กิโลกรัม								เก็บ				ผลผลิต

ผลผลิต	ขาย	กินเอง	หมายเหตุ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
พลับ P2	✓		25 บาท/กิโลกรัม							เก็บ ผลผลิต					
ดาวเรือง		✓	20 บาท/กิโลกรัม							ปลูก/เก็บผลผลิตตลอดปี					
มะนาว		✓								ปลูก/เก็บผลผลิตตลอดปี					
มะเขือเทศพันธุ์ พื้นเมือง		✓								ปลูก/เก็บผลผลิตตลอดปี					
หน่อไม้ฝรั่ง		✓	15 บาท/กิโลกรัม							เก็บผลผลิต					
ผักชีชุด	✓	✓	20 บาท/กิโลกรัม							เก็บผลผลิต					
ตะมอingkong	✓	✓	50 บาท/กิโลกรัม							ปลูก/เก็บผลผลิตตลอดปี					
ดอกเอื้องเมียง			ปลูกเพื่อความสวยงาม												
มะขามป้อม		✓	10 บาท/กิโลกรัม				เก็บ ผลผลิต								
อินทผลุส		✓	-												
มะเขือฟอง		✓	-												
มะเขือไฟ	✓	✓	15 บาท/กิโลกรัม					เก็บ ผลผลิต							
ถั่วพู		✓	-		เก็บผลผลิต					ปลูก					

ผลผลิต	ขาย	กินเอง	หมายเหตุ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ถั่วดาวอินคา	✓														
ข้าวหอม		✓													
ไม้เท้าฤาษี	✓	✓	30 บาท/กิโลกรัม												
ส้มโอ		✓								ออก ผล				เก็บ ผลผลิต	
อบเชย	✓		200 บาท/กิโลกรัม								เก็บผลผลิต				
ไม้กฤษณา			ขึ้นเองตามธรรมชาติ												
สับปะรด	✓	✓	10 บาท/หัว												
มะกรูด		✓													
ปลา	✓	✓	ปลาใส่ ปลาใน 50 บาท/กิโลกรัม												
แตงกวา	✓	✓	20-30 บาท/กิโลกรัม												

*พืชเศรษฐกิจ

จากการทำวนเกษตรที่ยึดหลักธรรมชาติ โดยทำการเกษตรผสมผสาน หลากหลายชนิด ได้ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น ไม่ต้องพึ่งพาพืชเชิงเดี่ยวหรือการใช้สารเคมีในการเพาะปลูก เพราะผลผลิตที่ได้ก็จะหมุนเวียนตลอดทั้งปี เน้นการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักก่อนแล้วจึงนำออกจำหน่าย สาเหตุสำคัญที่ชุมชนยังปลูกเมี่ยงอยู่ก็เพราะเมี่ยงเป็นพืชที่ออกผลผลิตตลอดปี รวมถึงกระบวนการผลิตการทำเมี่ยงก็ยังเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพจนกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชน ลุงโรจน์เป็นผู้ผลิตเมี่ยงรายหนึ่งของชุมชนกล่าวไว้ว่า “เมี่ยงปลูกแต่เดียวกินจนตาย” ต้นเมี่ยงเป็นไม้ยืนต้นที่มีความทนทาน ไม่ต้องบำรุงรักษามากเท่ากับพืชชนิดอื่นๆ และยังคงกล่าวอีกว่า “บ้ายบตีมันบ่ตาย ถ้าแมงมันบ่เจาะ ต้นเมี่ยงมันก่บ่ตาย”

จะเห็นได้ว่า “เมี่ยง” ก็ยังมีความสำคัญต่อชุมชนบ้านพระบาทสืรอยทั้งในด้านอาชีพ รายได้ ตลอดจนยังเป็นพืชที่ยังคงรักษาสภาพแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่จำเป็นต้องทำลาย เป็นภูมิปัญญาที่รักษาความสมดุลทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ตามวิถีความพอเพียงเพื่อความยั่งยืนของชุมชนตลอดไป

การทำเมี่ยง ยับถือเป็นอาชีพหลักที่สร้างเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน
จากอดีตถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

เกษตรกรรมยั่งยืน วิธีความเป็นไท. เอกสารประกอบการสัมมนา สมัชชาเกษตรกรรมทางเลือก ครั้งที่ 3 มหกรรมเกษตรกรรมยั่งยืน: พื้นฟูวิถีชีวิตไทเพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติ. ม.ป.ป., ม.ป.ท.

ไพบูลย์ เฮงสุวรรณ และคณะ. รูปแบบและเทคนิคเกษตรยั่งยืน: องค์ความรู้และประสบการณ์จากเกษตรกรในพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนของเกษตรกรรายย่อย. สมัชชาเกษตรกรรมทางเลือก ครั้งที่ 3 มหกรรมเกษตรกรรมยั่งยืน: พื้นฟูวิถีชีวิตไทเพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติ. ม.ป.ป., ม.ป.ท.

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่. 4 หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการท่องเที่ยวต้นแบบ. ม.ป.ป., ม.ป.ท.

แหล่งข้อมูลออนไลน์

ปลูกพืชแบบพึ่งพา คุ่มค่าทุกตารางเมตร. สืบค้นจาก <https://www.baanlaesuan.com/47757/ideas/symbiotic-relationship>.

องค์การบริหารส่วนตำบลสะลง. สืบค้นจาก http://www.saluanglocal.go.th/index.php?_mod=ZGF0YWRLdGFpbA&type=MQ.

ขุนหลวงวิลังคะ

เจ้าเมืองระมิงคันคร นครรัฐแห่งแรกของเชียงใหม่

.....

ที่ตั้ง : อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ อยู่ที่บ้านเมืองเกะ
หมู่ที่ 5 ตำบลสะลวง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่

ขุนหลวงวิลังคะ หรือขุนวิลังคราช หรือพระเจ้ามีลักขราช พญาพิลังคะ
เจ้าเมืองชนเผ่าลัวะ ผู้ร่วมสมัยพระนางจามเทวี (พ.ศ.1176 - 1274) ปฐมกษัตริ
แห่งนครหริภุญชัย (ลำพูน) ผู้ครองราชย์ใน พ.ศ.1202 หรือ พ.ศ.1205

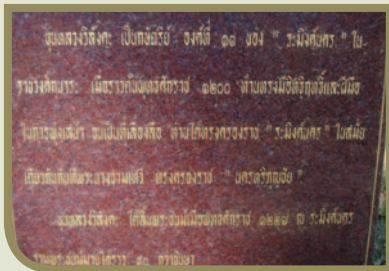
เรื่องราวของขุนหลวงวิลังคะ กับพระนางจามเทวี ได้จารึกไว้ในหนังสือ
โบราณหลายเรื่อง ได้แก่ จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย ตำนาน
มูลศาสนา ชินกาลมาลีปกรณ์ (พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
โปรดให้ราชบัณฑิตแปล ต่อมากรมศิลปากรให้ ร.ต.ท.แสง มนวิthur แปล
ครั้งที่ 2) นอกจากนี้ยังมีตำนานพื้นเมืองซึ่งจารึกไว้ในใบลาน และบอกเล่า
สืบต่อกันมา มีสถานที่ประกอบเรื่องราวตามคำบอกเล่า

ลัวะ หรือละว้า เป็นชนเผ่าโบราณที่อาศัยในดินแดนภาคเหนือของประเทศไทย ติดต่อไปถึงสิบสองปันนาในสาธารณรัฐประชาชนจีน ชนเผ่าดังกล่าวแล้ว ตั้งเป็นชุมชนก่อนเกิดนครรัฐ (City State) ในภาคเหนือ (ประมาณ พ.ศ.1000 - 1300 เริ่มปรากฏนครรัฐในภาคเหนือ) ดำเนินพื้นเมืองเชียงใหม่ได้กล่าวถึงลัวะ 9 ตระกูลปกครองเชียงใหม่มาก่อน ดำเนินเมืองลำพูน ลำปาง ก็กล่าวถึงลัวะเกี่ยวกับการสร้างเมืองในสมัยพุทธกาลก่อนเกิดนครรัฐ

จากจารึกที่อนุสาวรีย์ขุนหลวงวิลังคะ บ้านเมืองก๊ะ ซึ่งครูบาสงฆ์คำได้แปลจากใบลานแล้วจารึกประวัติขุนหลวงวิลังคะ สรุปย่อได้ดังนี้

เมืองเชียงใหม่ในอดีตมี “นครทมิฬิพา” หรือ “นครมิรังคะกูระ” ของชาวลัวะซึ่งมีองค์พระอุปติราชปกครองสืบต่อกันมาจนสิ้นวงศ์ “อุปติ” ขึ้นวงศ์ “กุนาระ” ในสมัยพระเจ้ากุนนาระราชาได้ทรงเปลี่ยนนามนครเป็น “ระมิงคฺนคร” (บริเวณเชิงดอยสุเทพ มีเวียงลัวะโบราณ ยังปรากฏหลักฐาน คือ เวียงเจ็ดริน เวียงสวนดอก)

ขุนหลวงวิลังคะ เป็นประมุขของคัที่ 13 ของ “ระมิงคันคร” ประมาณก่อน พ.ศ.1200 และสิ้นพระชนม์ใน พ.ศ.1227 เพราะ “สงครามความรัก” จึงเสีย ทั้งรัก ทั้งเมือง และชีวิตตนเอง โดยมีหลักฐานกล่าวถึงการเสียชีวิตแตกต่างกัน ดังนี้

ตำนานมูลศาสนา ฉบับเดิมเป็นภาษาไทยเหนือ กรมศิลปากรได้แปล ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2482 สรุปเกี่ยวกับเรื่องขุนหลวงวิลังคะว่า

ขุนลัวะ มีนามว่า วิลังคราช ได้ส่งขุนอำมาตย์และบริวาร 500 คน มาสู่ขอพระนางจามเทวี แต่ก็ถูกปฏิเสธจึงสั่งให้เตรียมรื้อพลเสนาประมาณ 80,000 คน ยกลงมาแต่เมืองวิลังคะ เพื่อโจมตีเมืองหริภุญชัย พระนางจามเทวี ทรงจัดทัพให้โอรส 2 องค์ คือ เจ้ามหันตยศ และเจ้าอินทวร ประทับช้างไปกับ หมูรีพล กองทัพของขุนหลวงวิลังคะเมื่อเห็นช้างทรงของโอรส 2 องค์ ก็เกิดความ ตื่นตกใจ วางอาวุธ แดกพ่ายหนีกลับเข้าเมือง

ในหนังสือ ชินกาลมาลีปกรณ์ พระรัตนปัญญาเถระ ได้แต่งขึ้นเป็นภาษาบาลีระหว่าง พ.ศ.2060 - 2071 ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้ราชบัณฑิต 5 ท่าน แปลเป็นภาษาไทย ปรากฏอยู่ในสมุดไทยดำฉบับหลวง 12 เล่ม ต่อมาได้มีการแปลติดต่อกันอีกหลายครั้งในวาระต่าง ๆ กัน

หนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวว่า “พญามลิกขะ ชื่อ พิลังกะ ห้อมล้อมด้วยทหาร 80,000 คน ยกมายึดเมืองหริปัญชัย (หริภุญชัย) เจ้ามหายสประทับบนคอช้างพระที่นั่ง แวดล้อมด้วยเหล่าทหารเป็นอันมากเสด็จออกไปสู้รบทางประตูทิศตะวันตก ครั้นนั้นพญามลิกขะเห็นรัศมีสีแดงลุกโพล่งอยู่ที่ปลายงาช้างเผือกตกใจกลัวตาย มีอาภรณ์อยู่สนามรบได้ก็หนีไป พลทหารทั้งหลายทั้งปวงก็แตกฉานซ่านเซ็นหนีไป”

เรื่องราวขุนหลวงวิลังคะ กับพระนางจามเทวีได้มีการเล่าเรื่องและจารึกแตกต่างกันออกไป เช่น “การฟุ้งเสนา” ซึ่งเมืองโดยไม่ต้องรบพุ่ง กล่าวคือพระนางจามเทวีตรัสว่า ถ้าขุนหลวงวิลังคะฟุ้งเสนา (หอก) ถึงในเมืองลำพูนก็ยอมเป็นชายา แต่เนื่องด้วยพระนางใช้คาถาอาคมลงในพระมาลาปิกใหญ่ซึ่งทำจากผ้านุ่งหลากสีถวายเป็นของขวัญก่อนฟุ้งเสนา ดังนั้นเมื่อฟุ้งเสนาจากดอยปุยก็ไม่ถึงในเมืองลำพูน หรือบางตำรากล่าวว่า พระนางใช้กำนบิพลูตะประจำเดือนแล้วส่งถวายเป็นของขวัญพร้อมกับหมาก การกระทำดังกล่าวแล้วทำให้เสื่อมมนต์ขลัง ฟุ้งเสนาไม่สำเร็จ เกิดความอับอายขายหน้าเป็นอย่างยิ่ง

การตายของขุนหลวงวิลังคะ บางตำรากล่าวว่า ถูกอาวุธของเจ้านันทยศ บางตำรากล่าวว่า หลังจากฟุ้งเสนาแพ้กษัตริย์ตายโดยโยนเสนาขึ้นท้องฟ้าแล้วเอาแผ่นอรับเสนาขาดใจตาย บ้างก็ว่าหลังจากฟุ้งเสนาและทำสงครามแพ้แล้วก็อับอายขายหน้าหนีจากเมืองเข้าอาศัยในถ้ำลัวะในป่าเขตตำบลสะลวง หรือบ้านเมืองกะในปัจจุบันนี้

ชีวิตขุนหลวงวิลังคะ มิได้แตกต่างจากเนงปา ผู้พ่ายรักจากเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ต้องหลบหนีเข้าป่าเพราะพ่ายรักแก่พระเจ้าบุเรงนอง แต่ก็มีความรักภักดีต่อประเทศชาติยอมจับอาวุธสู้ข้าศึกเพื่อป้องกันพระเจ้าบุเรงนอง และ

ประเทศชาติจนตัวตาย แล้วนอนคว่ำหน้าขบปฐพีเพื่อมิให้เห็นหน้าพระเจ้า
บุเรงนองเมื่อทัพหลวงยาตราทัพผ่านมา ณ จุดนี้

ขุนหลวงวิลังคะ กล่าวกันว่าก่อนสิ้นใจได้สั่งไว้ว่าให้เอาศพไปฝังไว้
ณ ยอดเขาเขตระมิงคัณคร ซึ่งสามารถมองเห็นเมืองหริภุญไชยได้อย่างชัดเจน

นี่คือ ความรักอมตะระหว่างเจ้าลัวะ กับพระนางจามเทวี

หลุมศพของท่านอยู่ที่ตอม่อม่อนล่อง ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัด
เชียงใหม่

ถ้าพิจารณาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์โดยยึดหนังสือโบราณในสมัย
ราชวงศ์มังรายดังได้กล่าวมาแล้ว แสดงว่าขุนหลวงวิลังคะเป็นเจ้าเมืองลัวะ
(ระมิงคัณคร) ในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งหลักฐานดังกล่าวแล้วตรงกับตำนานพื้นเมือง
เชียงใหม่ซึ่งกล่าวถึง ลัวะ 9 ตระกูลปกครองเชียงใหม่ หลักฐานทางโบราณคดี
ก็มีเนินกำแพงดินบริเวณเชิงดอยสุเทพ ถนนห้วยแก้ว

ถ้าขุนหลวงวิลังคะเจ้าเมืองระมิงคัณครมีตัวตนตามหลักฐานประวัติศาสตร์
ก็แสดงว่าเมืองเชียงใหม่ไม่ได้สร้างขึ้นครั้งแรกสมัยพระเจ้ามังราย (พ.ศ.1805
- 1854) ในปี พ.ศ.1839 แต่เมืองเชียงใหม่สมัยนครรัฐ (City State) มีมาก่อน
พระยามังรายอย่างน้อย 650 ปี ดังนั้นระมิงคัณครคือ นครรัฐแห่งแรกของ
เชียงใหม่

พระพุทธรบาทสี่รอย

รอยพระบาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย

.....

ที่ตั้ง : วัดพระพุทธรบาทสี่รอย หมู่ที่ 6 ตำบลสะลวง
อำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่ 50330

- รอยที่ 1 รอยพระพุทธรบาทของพระพุทธเจ้า กุสสันโธ
- รอยที่ 2 รอยพระพุทธรบาทของพระพุทธเจ้า โกนาคมโน
- รอยที่ 3 รอยพระพุทธรบาทของพระพุทธเจ้า กัสสป
- รอยที่ 4 รอยพระพุทธรบาทของพระพุทธเจ้า โคตโม

จากตำนานพระพุทธรบาทสี่รอย ฉบับล้านนาไทยแปลเป็นภาษาไทยและรวบรวมเรื่องราวโดย พระครูพุทธบาทเจติยารักษ์ (พระครูบาพรชัย ปิยะวัฒน์) เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทสี่รอย ได้อธิบายว่า ณ บริเวณ เขารังรุ้ง (รังเหยี่ยว) มีพระพุทธรบาท กุสสันโธ พระพุทธรบาท โกนาคมโน พระพุทธรบาท กัสสป และ

พระพุทธเจ้า โคตโม ได้เสด็จมาโปรดมหาศिलाเปรต ณ เวภารบรรพต (วัดพระพุทธบาทสี่รอย) และทรงเมตตาประทับรอยพระพุทธบาทต่างกรรมต่างเวลาของพระพุทธเจ้าแต่ละยุค รวม 4 รอย ดังปรากฏในปัจจุบันนี้

ในตำนานพระพุทธบาทสี่รอย ได้อธิบายว่า พระยามังราย (พ.ศ.1805 - 1854) ปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์มังราย (พ.ศ.1839 - 2101) ก็ได้เสด็จมานมัสการพระพุทธบาทสี่รอย

จากหนังสือ “คำให้การของขุนหลวงหาวัด” ซึ่งเป็นหนังสือบันทึกเรื่องราวของกรุงศรีอยุธยา ก็ได้กล่าวถึงเรื่อง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2098 - 2148) เสด็จไปทรงนมัสการพระพุทธบาทสี่รอย

เนาว์ นรญาณ ได้เขียนไว้ในบทความ “เปิดบันทึกตำนานพระพุทธบาทสี่รอย” ไว้ดังนี้

“...สมัยสมเด็จพระนเรศวรยกทัพไปรบที่เมืองหาง พระองค์ทรงทราบว่า มีรอยพระพุทธบาทอยู่บนยอดเขา เรียก “เขารังรุ้ง” จึงได้เสด็จขึ้นไปนมัสการ

ทรงเปลื้องเครื่องทรง ทั้งสังวาลและภูษาแล้วทรงถวายไว้ในรอยพระพุทธรบาท และทำสักการบูชาด้วย ธง ธูป เทียน ข้าวตอกดอกไม้ มีเครื่องตั้งปวงเป็นอันมาก แล้วจึงทำการพิธีสมโภชอยู่เจ็ดราตรี”

จากข้อความประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้เอง ทำให้เราได้ทราบข้อเท็จจริงในทางโบราณคดีเพิ่มเติมอีกประการหนึ่งว่าโดยแท้จริงแล้วรอยพระพุทธรบาทในประเทศไทยรอยแรกที่คนไทยได้ค้นพบและรู้จักมักคุ้นนั้นก็คือพระพุทธรบาทสีร้อย อันประดิษฐานอยู่ ณ เขตอำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันนี้เอง ในขณะที่รอยพระพุทธรบาทที่จังหวัดสระบุรี ณ เขาสะแกพันธุศรี นั้นได้รับการค้นพบเจอในรัชกาลสมัยพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งเป็นยุคหลังจากรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชถึงกว่า 5 ทศวรรษ สมดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทยได้ทรงรับรองไว้ครั้งหนึ่งว่า “พระพุทธรบาทสีร้อยแห่งนี้ เป็นรอยพระพุทธรบาทที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย”

จากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และมีความสำคัญดังกล่าวแล้วจึงทำให้ท้าวพระยามหากษัตริย์หลายพระองค์เสด็จมานมัสการพระพุทธรบาทสีร้อยอย่างมีหลักฐานต่อเนื่อง ดังยกตัวอย่างมาแล้ว

ใน พ.ศ.2471 พระราชยาเจ้าดารารัศมี (พ.ศ.2416 - 2476) ได้ขึ้นมานมัสการและทำรำนั่งรอบๆ พระพุทธรบาท

ใน พ.ศ.2472 ครูบาศรีวิชัย (พ.ศ.2421 - 2481) ได้สร้างวิหารครอบรอยพระพุทธรบาท

อย่างไรก็ตามพระพุทธรบาทสีร้อย ยังเป็นศาสนสถานที่รกร้าง ปราศจากสมณเพศและผู้คนอยู่อาศัย นอกจากขึ้นไปจาริกแสวงบุญชั่วคราว จนกระทั่ง พ.ศ.2529 ครูบาพรชัย ปิยะวัฒน์โน เข้ามาปฏิบัติธรรมจำพรรษาอยู่ประจำองค์เดียวจนถึง พ.ศ.2538 จึงเริ่มมีพระองค์อื่นๆ ขึ้นมาจำพรรษาที่วัดแห่งนี้

ครูบาพรชัย ปิยะวัฒน์โน เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรบาทสีร้อย ได้พัฒนาวัดเพื่อเป็นศาสนสถานเพื่อปฏิบัติธรรมจนเจริญก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน และจะสำคัญยิ่งขึ้นในอนาคต เพราะวัดพระพุทธรบาทสีร้อยมีประวัติศาสตร์

อันยาวนาน โบราณสถานภายในวัด เช่น พระอุโบสถที่งดงามด้านศิลปะ ตั้งอยู่บนเนินเขากลมกลืนกับระบบนิเวศป่า สวนเมือง สวนพืชเมืองหนาวแบบผสมผสานกับธรรมชาติ สถานที่แห่งนี้จะน่าประทับใจอย่างยิ่ง ถ้าชาวบ้านอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไว้ได้

ในปัจจุบันถนนลาดยางถึงพระพุทธรบาทสี่รอยสัญญาณโทรศัพท์ก็จะถึงในไม่ช้า สิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวแล้ว จะนำฝูงชนสู่พระพุทธรบาทสี่รอยมากยิ่งขึ้น ชุมชนควรเตรียมแผนตั้งรับไว้มิใช่เตรียมขายที่ดินให้แก่บุคคลภายนอก เช่น เมืองปาย บ้านสบกาย เกาะสมุย ฯลฯ เมื่อการท่องเที่ยวเจริญขึ้น

ชุมชนพระบาทสี่รอยควรพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ พัฒนาให้เกิดรายได้ การจ้างงานควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป้องกันสิ่งแวดล้อมในเรื่องขยะ น้ำเสีย อากาศ และรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้ เพราะสิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาคผนวก

ประโยชน์ของเมี่ยง

• • • • •

องค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญที่มีอยู่ในใบชา ซึ่งได้แก่ สารกลุ่มคาเทชิน เป็นสารที่มีฤทธิ์ทางชีวภาพ มีฤทธิ์ต่อต้านหรือป้องกันโรคบางชนิดได้ ซึ่งเป็นประโยชน์สำคัญของชา ดังนั้นผลิตภัณฑ์เมี่ยงที่ผลิตจากใบชาจึงประกอบด้วย สารสำคัญที่มีคุณประโยชน์เช่นเดียวกัน คุณประโยชน์ของชาสามารถจำแนกตามฤทธิ์ทางชีวภาพ ได้ดังต่อไปนี้

1. ชากับการต้านอนุมูลอิสระ

ใบชาประกอบด้วยสารต้านอนุมูลอิสระประเภทฟลาโวนอยด์ ที่ทรงพลังหลายชนิด โดยเฉพาะสาร Epigallocatechin gallate (EGCG) ซึ่งเป็นสารต้านอนุมูลอิสระที่มีฤทธิ์แรง โดยมีฤทธิ์มากกว่าวิตามินอีถึง 20 เท่า คาเทชินเป็นสารต้านอนุมูลอิสระ สามารถจับกับอนุมูลอิสระที่เป็นสาเหตุของโรคหลายชนิด

เช่น โรคมะเร็ง โรคหัวใจ และภาวะไขมันในเลือดสูง เป็นต้น จึงช่วยลดอัตราเสี่ยงในการเป็นโรคเหล่านี้

2. ชากับโรคมะเร็ง

การดื่มน้ำชาเป็นประจำสามารถช่วยลดอัตราการเกิดมะเร็งที่อวัยวะต่างๆ ได้ เช่น มะเร็งกระเพาะอาหาร มะเร็งหลอดอาหาร มะเร็งลำไส้เล็ก มะเร็งปอด มะเร็งผิวหนัง มะเร็งลำไส้ใหญ่ มะเร็งตับอ่อน และมะเร็งเต้านม สารคาเทชิน (Catechins) ในชามีผลยับยั้งมะเร็งด้วยกลไกที่หลากหลาย คาเทชินที่ออกฤทธิ์ต้านมะเร็งที่สำคัญคือ Epigallocatechin gallate (EGCG)

3. ชากับโรคหัวใจ

คาเทชิน (Catechins) ช่วยลดการเกร็งของหลอดเลือด ลดการเกิดตะกอนในเส้นเลือดฝอย ทำให้ลดความเสี่ยงของโรคกล้ามเนื้อหัวใจตายจากการขาดเลือด อัมพฤกษ์ และอัมพาตจากเส้นเลือดตีบตัน นอกจากนี้ Epigallocatechin gallate (EGCG) ยังช่วยลดการเกิดออกซิเดชันของคอเลสเตอรอล ลดการสะสมและการสร้างตะกอนในเส้นเลือดจากคอเลสเตอรอล ลดการเกิดเส้นเลือดแข็งตัวตีบตัน และลดความเสี่ยงของโรคเส้นเลือดหัวใจตีบ

4. ชากับโรคเบาหวาน

สารโพลีฟีนอล (Polyphenols) ในชาช่วยลดระดับน้ำตาลในเลือด โดยยับยั้งการทำงานของเอนไซม์อะไมเลส ซึ่งเป็นเอนไซม์ย่อยแป้ง คาเทชินช่วยยับยั้งการทำงานของเอนไซม์อะไมเลสทั้งในน้ำลายและลำไส้ ทำให้แป้งถูกย่อยได้ช้าลง ช่วยให้การเพิ่มขึ้นของน้ำตาลในเลือดเป็นไปอย่างช้าๆ นอกจากนั้นชาเขียวยังลดการดูดซึมของกลูโคสที่ลำไส้

5. ชากับสุขภาพช่องปาก

สารโพลีฟีนอล (Polyphenols) ในชาช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของแบคทีเรียในช่องปาก ซึ่งมีทั้งแบคทีเรียที่ก่อโรคในช่องปาก *Porphyromonas gingivitis* และแบคทีเรียที่ทำให้ฟันผุ *Streptococcus mutans* คาเทชินช่วยยับยั้งการทำงานของเอนไซม์อะไมเลสในน้ำลาย ทำให้มีปริมาณกลูโคสและ

มอลโตสน้อยลง ซึ่งเป็นผลลดปริมาณอาหารของแบคทีเรียที่ทำให้เกิดฟันผุนอกจากนี้คาเทชินยังช่วยเคลือบฟันให้แข็งแรงป้องกันฟันผุ

6. ชากับโรคอุจจาระร่วง

Polyphenols มีคุณสมบัติในการต้านเชื้อแบคทีเรีย เชื่อกันว่า Polyphenols ทำลายเยื่อหุ้มเซลล์ของแบคทีเรีย การดื่มชาสามารถใช้รักษาโรคอุจจาระร่วงได้ และสามารถฆ่าสปอร์ของ *Clostridium botulinum* ซึ่งเป็นสาเหตุของโรคอาหารเป็นพิษ และยังสามารถฆ่าแบคทีเรียที่ทนความร้อน เช่น *Bacillus subtilis*, *B. cereus*, *Vibrio parahaemolyticus* และ *C. perfringens*

7. ชากับโรคอ้วน

ในชาประกอบด้วยสารสำคัญเรียกว่า โพลีฟีนอล (Polyphenols) ที่มีความสามารถยับยั้งเอนไซม์ Catechol-O-methyl transferase จึงช่วยกระตุ้นการสร้างความร้อนของร่างกาย มีส่วนช่วยเผาผลาญพลังงาน และช่วยจัดการกับโรคอ้วน ทั้งยังมีคุณสมบัติในการชะลอการปล่อยกลูโคส (Glucose) เข้าสู่กระแสเลือด ทำให้ชะลอการสร้างอินซูลิน (Insulin) ซึ่งเป็นฮอร์โมนที่ส่งเสริมให้ร่างกายสะสมไขมัน ดังนั้นร่างกายจึงเผาผลาญไขมันแทนที่จะสะสมไขมัน

8. ชากับการผ่อนคลายของระบบประสาท

L-Theanine เป็นสารสำคัญในชา ออกฤทธิ์กับระบบประสาทส่วนกลาง ช่วยให้สมองปลดปล่อยคลื่นสมองอัลฟา (Alpha Brain Wave) มากขึ้น และลดการปลดปล่อยคลื่นสมองเบต้า (Beta Brain Wave) ลง ทำให้ช่วยผ่อนคลาย (Relaxation) และลดความเครียด เป็นการส่งเสริมให้มีจิตใจที่สงบ มีสมาธิมากขึ้น ไม่หงุดหงิดง่าย ลำดับความคิดเป็นระบบระเบียบมากขึ้น ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการทำงานดีขึ้น

(ที่มา: สถาบันชาและกาแฟ แห่งมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง)

เมี่ยง...ซาปาหมัก ของว่างโบราณยับยั้งมะเร็ง

เมี่ยง คือ เมี่ยง...หาใช่ “ซาอัสสัม” ที่ฝรั่งล่าอาณานิคมยึดอินเดียเป็นเมืองขึ้น มาตั้งชื่อเรียกใหม่ในภายหลัง

เมี่ยงเป็นชื่อดังเดิมมีมานานร่วม 500 ปี ที่ชนเผ่าไทในแถบภาคเหนือของไทยขึ้นไปจนถึงจีนตอนใต้ใช้เรียกขาน “ซาปา” ที่นำใบมาหั่นทำเป็นอาหารว่างไว้เคี้ยวเล่น ให้ความรู้สึกสดชื่น แก้ง่วง กระตุ้นความขยันในการทำเกษตร ทั้งยังเป็นพืชเศรษฐกิจของผู้คนที่อาศัยอยู่ในเขตป่าเขาสูงไม่สามารถปลูกข้าวได้ นำไปเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับคนในพื้นที่ราบที่ปลูกข้าวได้ผลผลิตดีกว่า

“เมี่ยงไม่ได้มีประโยชน์แค่นั้น จากการสำรวจเราพบว่า ชุมชนที่กินเมี่ยงมีอัตราการป่วยต่ำ มีสุขภาพแข็งแรง มีหน้าตาดูอ่อนกว่าวัย อายุ 70 ปีดูเหมือน 60 ปีเท่านั้นเอง นอกจากนั้นยังมีประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย โดยเฉพาะปัญหาหมอกควันจากไฟป่า เพราะเราพบว่าที่ไหนปลูกเมี่ยง ที่นั้นจะไม่มีปัญหาเรื่องนี้ เพราะชาวบ้านจะช่วยกันรักษาป่า ปกป้องต้นเมี่ยง ไม่ให้ถูกไฟป่าเผา”

ผศ.ดร.ชาติชาย โชนงนุช ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพหุวิทยาการเกี่ยวกับเมี่ยง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พูดถึงประโยชน์เล็กๆ ของเมี่ยงที่มีมาในอดีต แต่ปัจจุบันแทบไม่มีใครรู้ซึ่งถึงคุณค่าที่ซ่อนอยู่ แกรมรูปร่างหน้าตา สีกลิ่น รสชาติ ไม่เป็นที่ถูกปากถูกใจคนรุ่นใหม่ เลยส่งผลให้มรดกภูมิปัญญานี้ค่อยๆ เลือนหายไปจากสังคมไทย

แต่เมื่อ ดร.ชาติชาย และทีมงานวิจัย ได้ทำการศึกษากันแบบเจาะลึก โดยการนำวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มาทำการวิเคราะห์ กลับพบความมหัศจรรย์ในคุณค่าทางโภชนาการของเมี่ยงมีมากมาย ที่สำคัญมีประโยชน์กับคนยุคใหม่ ผดุงรักษะมะเร็งคุกคาม

“เป็นความบังเอิญเมื่อ 2 ปีก่อน ไปประชุมวิชาการที่ญี่ปุ่น ได้รู้ว่ซาโกอิชิ ที่มีในญี่ปุ่นมาเป็น 100 ปี เป็นการนำเทคนิคทำเมี่ยงของคนล้านนามาทำเป็นชาขงดื่ม คือ มีการเก็บใบชามาหมักก่อน แล้วถึงจะนำไปอบให้แห้ง

ต่างกับบ้านเราที่หมักเสร็จแล้วกินเลย ไม่มีการอบแห้ง และได้รับข้อมูลอีกว่า บริษัทผลิตเครื่องต้มยำกษใหญ่ของญี่ปุ่นกำลังทำวิจัย นำสารสกัดที่ได้จากเมี่ยงไปผสมในเครื่องต้มยำเลยเป็นเหตุผลให้เราต้องรีบทำวิจัยในเรื่องนี้ ไมเช่นนั้นคนไทยอาจจะเสียรู้ต่างชาติ มีของดีอยู่ใกล้ตัว จะรู้�้อยกว่าเขาได้ยังไง”

ผอ.ศูนย์วิจัยพหุวิทยาการเกี่ยวกับเมี่ยงเล่าถึงที่มาของแผนงานวิจัยบูรณาการงานวิจัยเมี่ยงเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ อันเกิดจากความร่วมมือระหว่างสำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และผู้ทรงคุณวุฒิ

การศึกษาเมี่ยงแบบเจาะลึกในที่สุดพบว่ากรรมวิธีหมักเมี่ยงแบบโบราณนั้นให้สาระสำคัญที่มีประโยชน์ต่อร่างกายมนุษย์มากมายอย่างไม่เคยรู้กันมาก่อน “ถ้าอธิบายแบบให้ชาวบ้านเข้าใจง่าย ใบเมี่ยงถือเป็นวัตถุดิบหรือสารตั้งต้นที่สำคัญ เมื่อทำการหมักแบบโบราณ เชื้อรา จุลินทรีย์ แบคทีเรีย ยีสต์ ที่มีประโยชน์ในธรรมชาติจะเกิดตามมา ทำหน้าที่เป็นโรงงานแปรรูปเปลี่ยนสารสำคัญในใบเมี่ยงให้กลายเป็นสารอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย มีทั้งโพลีฟีนอล ฟลาโวนอยด์ คาเทชิน ที่มีฤทธิ์ในการต้านอนุมูลอิสระ ยับยั้งการเกิดมะเร็ง และยังมีสารแทนนินด้านการอักเสบ นอกจากนี้ยังพบจุลินทรีย์โปรไบโอติกกลุ่มแล็กติก ที่มีประโยชน์ต่อร่างกายอีกด้วย และไม่พบจุลินทรีย์ก่อโรคที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์”

จากการค้นพบครั้งนี้ ทำให้งานวิจัยต้องขยายวงไปสู่การนำสาระสำคัญที่ได้ไปแปรรูปเป็นสินค้าที่เข้ายุคสมัย เป็นได้ทั้งอาหารขบเคี้ยวสุขภาพแนวใหม่เป็นส่วนผสมในอาหารเครื่องต้มยำเพื่อสุขภาพ รวมทั้งส่วนผสมในเครื่องดื่ม ประทินโฉม ที่จะทยอยออกมาให้คนไทยได้สัมผัสในอนาคตอันใกล้ และเมื่อเมี่ยงอาหารว่างโบราณที่กำลังจะลาจากได้ถูกพลิกฟื้นขึ้นมาใหม่ มีมูลค่าเพิ่มขึ้น การปลูกเมี่ยงไม่เพียงจะทำให้เกษตรกรจะได้มีอนาคตที่สดใส ปัญหาเผาป่าและป่าหุดจะหมดไปเพราะเมี่ยงเป็นชาป่า ต้องปลูกได้ร่มไม้ใหญ่ มีป่าถึงจะมีเมี่ยงไม่เหมือนไร่ชาที่เรารู้จักกัน ต้องโค่นป่าถึงจะปลูกได้

(ที่มา: ขาดิขาย ศิริพัฒน์, ไทยรัฐ ฉบับพิมพ์ 3 เมษายน 2562)